

STM 1965

Anteckningar om Per Brant

Av Ingmar Bengtsson

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikkforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

Anteckningar om Per Brant

Av Ingmar Bengtsson

I. HÄRKOMST OCH LEVNADSFÖRHÅLLANDEN — ETT TILLÄGG

Så sent som under tryckläggningen av nedan följande avsnitt II om Per Brant har en viktig, hittills obeaktad källa kommit i dagen. Då den dels innehåller några kompletterande upplysningar om Brants levnadslopp och tjänsteförhållanden och dels berör vissa av hans musikaliska insatser, har jag valt att i form av ett tillägg på denna plats ge ett kort referat av den nytillkomna källan jämte valda utdrag därur.

För kännedom om aktstycket har jag att tacka f. bibliotekarien fil. dr Einar Sundström.¹ Orsaken till att källan förbisetts av mig är att den har med överintendentämbetet att skaffa, en instans som Brant inte haft något samband med förrän vid slutet av sin levnad, och vars arkiv för musikforskaren huvudsakligen har operahistoriskt intresse.

Handlingen ifråga är ett »*Ödmjukt Memorial*», författat av Brant själv och daterat Stockholm den 28 januari 1765. Denna skrivelse är i sin art inte bara den senaste hittills kända av Brants hand utan också en av de allra utförligaste. Källan omfattar inte mindre än fjorton tätskrivna foliosidor, utförda med tysk skrivstil (givetvis med undantag för egennamn, låneord o. dyl.).

Till väsentliga delar utgör memorialet en upprepning av de klagovisor Brant tillställde överste marskalken Ekeblad i december 1760.² Det innehåller emellertid också en del nya uppgifter om hans egna förhållanden och insatser. Dessutom får man i förbigående flera värdefulla upplysningar om

¹ Einar Sundström meddelar i brev av den 8.10.1965 — fogat till en för ca 40 år sedan utförd avskrift av aktstycket, som han varit vänlig översända — att källan kom till hans kännedom redan på 1920-talet via Agne Beijer, f. ö. på samma sätt som ifråga om den i STM 1963 s. 63–65 publicerade inlagen av F. Uttini. Vid denna tidpunkt lät Sundström förfärdiga avskrifter av ett urval av dessa källor, vilka utlånats till KB från Byggnadsstyrelsens arkiv. Vid försök långt senare att kollationera en avskrift med originalet kunde handlingarna inte återfinnas. De befinner sig emellertid på Byggnadsstyrelsens arkiv: Överintendentensämbetet D II a 2; Brants memorial i kapseln Stockholms slott, 1753–1767.

² Jfr Nyblom, op. cit. s. 110–113 och den sannolikt samtidiga meritförteckningen s. 114–118.

hovkapellet omständigheter, men alla dessa enskildheter kan inte refereras på denna plats. Här skall endast framdragas sådana avsnitt och uppgifter, som direkt har med Brant att skaffa och som tycks ställa tidigare kända fakta i delvis ny belysning.

Först och främst kan man fråga sig av vilken anledning Brant förnyade bönera till sina överordnade ännu 1765. Hans sak hade ju omständligt behandlats både 1760 och 1762, såväl av dem som av statliga myndigheter. Han hade erhållit ett lönetillägg på 200 dlr Smt; ett förslag om att ge honom hovintendents titel hade förkastats.³ Därmed borde ärendet ha tett sig utagerat. Att de ekonomiska skälen till en förnyad vädjan kvarstod är uppenbart — snarast hade de förstärkts — men fanns det överhuvudtaget några utsikter kvar som kunde göra en sådan vädjan meningsfull?

Att Brant såg en sådan utsikt och inte dröjde med att pröva den nya möjligheten framgår indirekt av memorialets början:

Sedan Hans Kungl. Maj^t i Nåder täckts överlemna *Directionen* af Dess Hof-Orquestre uti Herr ÖfwerHofIntendentens och Riddarens värdiga hand och vårdnad; så utbeder jag mig at få i ödmjukhet wid handen gifwa de omständigheter, som ej allenast röra enskildt Kongl. HofOrquestrens wälfärd, utan ock bidraga til Kongl HofMusiquens förbättrande i allmänhet.

Den 10 december 1764 efterträdde Carl Wilhelm von Düben av den sedermera berömde arkitekten Carl Fredrik Adelcrantz på posten som hovkapellens direktör (alltså den befattning, som Brant själv sex år tidigare sökt erhålla). Sju veckor senare tillställer kapellmästaren den nye kapelldirektören sin utförliga redogörelse, varvid han tydligen också ingivit sig vissa förhoppningar inför den stundande riksdagen.

Enligt den citerade ingressen har Brant blott hovmusiken i allmänhet och hovkapellet i synnerhet i åtanke. På de första fyra sidorna ges också en saklig redogörelse för kapellens tillstånd och bedrövlige löneförhållanden m. m. och framförs rekommendationer om hur musikkörhållandena i landet överhuvudtalande borde förbättras. Av särskilt intresse är hans bidrag till ett musikpedagogiskt program, känt från tidigare inlagor men här i vissa hänseenden utbyggt och mera preciserat.⁴ Framför allt betonar Brant ånyo att man i riket saknar

³ Jfr Nyblom, op. cit. s. 119: »men hvad Hrr Deputerade i öfrigt föreslagit, ang. HofIntendentens fullmakt för Brandten, fant Deputationen sig så mycket mindre kunna tillstyrka, som det endast ankomme på Kongl. Maj:ts Egit Nådiga välbehag, att utdela dylika fullmagter». I memorialet 1765 anger Brant att Kungl. Maj:t redan 1747 erbjudit honom »fullmakt af HofIntendent», vilket han avböjt emedan denna nåd ej kunde förbättra hans villkor. Denna detalj är ny och t. v. inte styrkt av andra källor.

⁴ Härvidlag får memorialet anses utgöra en viktig etapp före Uttinis memorial från 1769 (se STM 1963, s. 63–65). Om man bortser ifrån att Uttini talar om en musikalisk »academie» och Brant om »seminarier», finns åtskilliga tydliga överensstämmelser. Bl. a.

»Musikaliske Seminarier, hwaräst skickelig ungdom kan erhålla både tillräckelig Underwisning i *Theorie* och *Praxi*, ock et nödtorftigt underhåll, til dess han finge *employeras* antingen wid Kongl. HofOrquestren, eller ock wid *Academierne* och de öfrige Läro-Husen, samt wid Kyrckjorne och församlingarne öfwer hela Riket, hwaräst sådana Ämnen nödwändigt behöfwes»; för detta ändamål borde bildas »en liten wiss årlig *fonds*, til inrättande af ett *Seminarium Musicale* här i Kongl. Residentz Staden.»

Därefter övergår han till att i ödmjukhet »andraga, och til dess ömmaste vårdnad öfwerlemna mit enskildte mångåriga lidande wid Hans Kongl. Maj^{ts} HofOrquestre». (Noga räknat upptar detta ämne drygt $\frac{2}{3}$ av skrivelsens omfång.) Det är möjligt att det mesta i denna detaljrika självbiografi var nyheter för C. F. Adelcrantz; här skall endast noteras och citeras sådant, som ur skilda synpunkter kan anses innebära någonting nytt i det aktuella forskningsläget.

Brant räknar sin tjänstetid från det ögonblick då »Hans Kongl. Maj^t täcktes befalla mig år 1727: at lämna des och Riksens *Cancellie Collegium* ...»; 1765 har han således tjänstgjort i 37 år, en siffra som återkommer flerstädes i texten. Han understryker samtidigt kraftigt att han både måst »tillsättja» sin »lilla ägendom» i hovets tjänst och att han till en början kunde förestå sin »Syssla wid Hans Kongl. Maj^{ts} Hof *Stat*, för hwilken ännu ingen lön war ledig uppå *Staten*», endast genom att acceptera anställningen hos ryska sändebudet Bestucheff. Det fanns gott om oavlönade »expectanter» i frihetstidens hovkapell, och samtliga måste rimligtvis haft andra inkomstkällor under väntetiden. Det unika i Brants fall skulle enligt denna formulering vara, att han fått en kunglig befallning att överge ämbetsmannabanan till förmån för hovmusiken. Om denna eventuella befallning vet vi ingenting, däremot att Brant sedermera ångrat sitt val.

Härefter nämner Brant sina utnämningar till konsert- och kapellmästartitlarna (enligt texten 1735 resp. 1745; bör vara 1738 och 1745) samt den vidare utvecklingen intill 1758 med följande kommentar: »Men när ingen lön för dem [de nya befattningarna] fantz ledig uppå ord: *Staten*, och jag icke dästo mindre måste betala årlige *contributioner* til Cronan efter 400: och 500: plåtars lön, som hade bordt desse Sysslor åtfölja», så nödgades han skaffa sig och de sina nödtorftigt uppehälle på kredit, varigenom han måste finna sin skuld »dagel: förökas under beständigt tjänstgörande wid Hans Kongl. Maj^{ts} HofOrquestre.»

betonar även Uttini nödvändigheten av att »anslå en sådan fond, hwar med ...». Båda aktstyckena innehåller viktiga kompletteringar till framställningen i WalinKsMA. (Märk att det föreligger ett original på italienska som förlaga till den sannolikt via överintendent-ämbetet försvenskade versionen av Uttinis memorial.)

Att Brant måst betala skatt för en högre lön än han i realiteten erhöi ter sig verkligen som ett upprörande missförhållande. Men mot bakgrund av hovräkenskapernas faktiska siffror är det svårt att godtaga hans uppgift som sannfärdig. Från 1737 lyfte han de facto 400 dlr Smt om året, 1741 fastställdes att han skulle få 800 dlr Smt (vilket uppnåddes i etapper; återstoden utbetalades retroaktivt 1755); härtill kom vad Roman under sitt »wistande på landet» årligen avstod åt Brant.⁵

Givetvis nämner han också att han fått fördelaktiga anbud från utrikes orter. Att han likväl stannade kvar i Sverige motiveras i intressanta ordalag: »Men blef, med förnyadt Allernådigste löfte om erhållande lön och utkomst, i Nåder anbefaldt, at i mit Fädernesland fullfölja de Inrättningar, hwilka jag begynt till Kongl. HofOrquestrens och Svenska Ungdomens inöfwande i *Musiquen*, enligt Hans Kongl: Maj^{ts} första nådigste afsigt, då jag år 1727: ifrån Kongl. *Cancellie Collegio* därtill kallades.»

Därpå följer ett viktigt avsnitt, som i ett sammanhang berör både hovkapellet, musikodlingen i landet, utbildningen av amatörer och Brants kreditorer:⁶

Således fortsattes af mig *private* och *publique Musicaliske* Öfningar, både med, och utom Kongl. HofOrquestren, hwilka gjorde wäl Orquestren, ock Allmänheten nytta och nöje, samt mig mycket och trågit arbete: Men höllo mig dock aldrig skadeslös för omkostningarne därwid; Utan måste jag dock alt framgent, under ständigt tjänstgörande wid Kongl: Hofwet, samt arbetande til ungdomens och allmänhetens nytta, dock underhålla mig med de mine af den *credit*, som et redeligt upförande i all min tid, kunnat mig förwärfwa, samt under billigt hopp, at omsider få åtnjuta, en sådan belöning för mit arbete, som kunde göra både mig, och mine ädelsinnade *Creditorer* skadeslöse.

Såsom et ostridigt Bewis af det som min flit och trägenhet, at upfylla Hans Kongl. Maj^{ts} nådigste afsigt och befallning at upodla *Musiquen* här i Riket, i detta Ämne uträttadt, dristar jag i ödmjukhet anförä: At År 1728: då jag detta Arbetet först började, funnos utom de 15: personer, som utgör Hans Kongl. Maj^{ts} HofOrquestre på *Ordinarie Staten*, icke flere än 5: *Dilettanti* här i Kongl. *Residentz* Staden, de där wid *Musicaliske* öfningar kunde göra mig biträde; Men at sedermera, då wid *Solenne* tilfällen, en större Orquestre bör befordra Hofwets lustre och *Nationens* heder för härwarande Utländningar än den uppå *Staten* bestående utaf 15: personer, likwäl äro härstädes upförde *Musiquer* med 140: personers Orquestre af Swensk ungdom, hwilkens underwisande och handledning aldrig kostat hwarken Kongl: Hofwet el[le]r *Publicum* en enda halföre, emedan ingen den minsta Inrättning finnes i detta Ämne någonsin gjord här i Riket för Allmän bekostnad.

Min Konungs Nädigste befallning, ock yttrade wälbehag öfwer mine underdånigste tjänster: Mit redeliga upsåt, at i någon måtto, såsom trogen Rikets Underståte bidra till det Allmännas tjänst; Samt et billigt hopp om skälig Belöning efter Förtjänst, har således under tystlåtenhet och tålmod under de swagaste wilkor, warit den sakta eld, som plågosamt förtärdt mine lifskrafter, medan Kongl. Hofwet och Allmänheten nyttjadt mit 37:åra Arbete i Ro och Nöje; Ty Kongl. HofOrquestren har blifwit öfwad och förbättrad: Swänska Ungdomen underwist och handledt: Och Allmänheten tjänt och road igenom min flit och möda: Men jag däremot, tillika med de mina bortglömd och *ruinerad* til min timmeliga wälfärd.

Som stilist har Brant väl aldrig nått högre än i denna välkomponerade serie av stegrade antiteser. Texten fånglar lika mycket genom sin fakticitet som genom sitt engagement. Man rycks med och vill tro honom i nästan allt — utom beträffande den trettiosjuåriga tystlåtenheten.

I nästa avsnitt ger Brant i förbigående en för oss alldeles ny upplysning: »At jag med 37: tjänsteår nu åtnjuter den Kongl: Nåden at wara entledigad ifrån tjänstgörande, erkänner jag med allraunderdånigaste wördnad.» Vad menas med detta? Indirekt ger formuleringen ytterligare ett bevis för att Brant ingalunda erhållit »avsked» 1756. Vidare måste entledigandet ha skett helt nyligen när Brant skrev sitt memorial. Om denna förändring varit av mera officiell art, bör den emellertid ha satt spår i olika slags handlingar (främst från eller till instanser inom hovförvaltningen), men några sådana har inte kunnat påträffas. Det kunde också ha varit fråga om en mera intern överenskommelse, men i så fall skulle Brant knappast ha talat om den kungliga nåden.

I varje fall finns uppenbarligen anledning att rucka på året 1767 som gränsmärke i den svenska hovkapellmästarelängden. Vem skötte då tjänsten ungefär fr. o. m. 1765 till dess Uttini efterträdde Brant? På denna fråga är jag i skrivande stund inte beredd att ge något svar. Det kan mycket väl ha varit Uttini själv — jämför Kungl. Maj:ts formulering från 1767 att denne »capellmästaresysslan hos oss vidare förrättar på sätt till vårt nådiga nöje hittintills skedt är»;⁷ ett annat alternativ är A. Perichon, som alltsedan 1759 hörde till hovkapellet som konsertmästare på platsen närmast efter Brant.

Mot slutet av sin stora skrivelse uppehåller Brant sig länge vid den orättvisa, som begåtts mot honom 1760, då icke han men däremot två »pagehovmästare» med få tjänsteår fick »tour til Befordran» vid de kungliga ämbetsverken. Därefter kommer han småningom fram till de önskemål för egen del, som utgör skrivelsens egentliga huvudsyfte:

⁵ Jfr STM 1963, s. 18–20 och 23.

⁶ Detta och föregående citat kommenteras närmare nedan i avsnitt II, s. 21 och 43.

⁷ Jfr E. Sundström, op. cit., STM 45, 1963, s. 59 och källhänvisningen därstädes not 26.

Så anhåller jag i ödmjukhet, det H^r ÖfwerhofIntendenten och Riddaren täcktes detta mit Lidande, uppå wederbörlig Ort benägnast andraga, och såsom någon ersättning därför, hos Riksens Höglofl Ständer för mig utwärka: Namn utaf Öfwer *Directeur*, med lika heder och *tour* som närwarande Öfwer*Directeuren* wid Stora Siö-Tullen i *Stockholm*: Samt, at til den så oförskyldt under min långa tjänstetid, i brist af lön och underhåll mig ådragne Skuldens afbetalande, Riksens Höglofl Ständer täcktes lika Nådigt, som Ömt och Rättwist, tillordna mig allenast 2 000: d^r S^rmt årligen, jämte min lilla lön, til *Creditorernes* betalande, til dess min ofwansagde Skuld*Summa* Kan med ålöpande *interesse* blifwa *clarerad*, på det jag som ärlig man måtte få läggas i min graf, och icke med min heders förlust, tjänat min Konung och Allmänheten uppå mine Medborgares omkostnad, och til mine barns wanheder och timmeliga undergång.

Men i den, för mig olyckelige händelse, at denne senare min ödmjukaste anhållan ej skulle, wid denne Riksens Höglofl Ständers sammanwaru, kunna nådigt bewiljas til *creditorernes* afbetalande efter hand; Så anhåller jag i lika ödmjukhet om et så kallat järn-Bref el[le]r Riksens Höglofl Ständers nådige leide och säkerhet för min person, innehafwande lilla lön, och de til nödwändigt bruk ägnade lösören, at ej någon *Creditor* de samme må få angripa och bysättja, så länge jag är lemnad ohulpen.

Dessa mine och Kongl. Hof*Orquestrens* angelägenheter, har jag den äran at ödmjukel. öfwerlemnna til Herr ÖfwerhofIntendentens och Riddarens ömmaste försorg och wårnåd. *Stockholm d: 28: Jan: 1765.*

P: Brant

Att memorialet blifvit liggande i överhovintendentens arkiv tyder på att ärendet aldrig vidarebefordrats till annan myndighet. Och vare sig i råds-, riksdags- eller utskottshandlingar för 1765–66 finns någonting rörande Brants sak, ej heller under samma tid några förändringar i hovstatens räkenskaper o. dyl. I augusti 1767 var konkursen ett faktum, egendomligt få dagar före Brants död.

II. MÄNNISKAN OCH MUSIKERN

I den föregående uppsatsen (STM 1963, s. 5–32) behandlades Per Brants härkomst och yttre levnadslopp.¹ Detta andra avsnitt skall ägnas åt att belysa Brants personlighet samt hans verksamhet som utövande musiker och konsertgivare i frihetstidens Stockholm. I ett sista tredje avsnitt skall sedermera samtliga med Brants namn förknippade kompositioner diskuteras med särskild hänsyn till den komplicerade frågan om verkens »äkthet».

På vissa punkter både i detta och i följande avsnitt måste diskussionerna bli preliminära. Det finns frågor som endast kan lösas på grundval av mycket omfattande forskningar; några kan kanske aldrig erhålla definitiva svar. Inte minst i samband med konsertverksamheten torde det finnas källmaterial kvar att undersöka, som måhända kan ge en mera fullständig belysning av Brants insatser. Här måste emellertid en gränsdragning göras mellan uppgiften att utförligt skildra den senare frihetstidens konsertverksamhet och att dryfta Brants roll inom dess ram. Jag har här valt att notera ett antal tidigare ej uppmärksammade enskildheter i Brants offentliga verksamhet och sammanställa dem med hittills kända fakta. I övrigt måste överlätas åt framtida utforskning av frihetstidens konsertverksamhet att tillfoga kompletteringar och eventuella beriktiganden.²

BOHEM MED MINISTERHUVUD?

För att kunna bedöma vilken roll Per Brant egentligen spelade i Stockholms musikliv under ca 1730–60-talen förefaller det angeläget att försöka bilda sig en uppfattning om hans personlighet och karaktär, detta för att kritiskt kunna värdera de uppgifter han själv lämnat om sin verksamhet. Härvid stöter man på många svårigheter. Dels är källmaterialet ganska magert och företer flera motsägelser. Dels härrör en väsentlig del av källorna från Brant själv: vi möter i första hand den bild han själv velat teckna av

¹ Beträffande i denna del II brukade förkortningar se del I, STM 1963, s. 5. Därutöver brukas i det följande förkortningen WaBGS för S. Walins avhandling Beiträge zur Geschichte der schwedischen Sinfonik, Sthlm 1941, och VrK för P. Vretblad: Konsertlivet i Stockholm under 1700-talet, Sthlm 1918.

² De viktigaste framställningarna är alltså VrK (jämte kompletteringarna i WaBGS) samt Norlind-Trobäckers framställning Kungl. hovkapellet historia 1526–1926. Dock ger de endast en ofullständig stomme. En på nya och grundligare forskningar baserad motsvarighet till VrK synes höra till de angelägnare uppgifterna när det gäller utforskandet av frihetstidens musikliv.

sina insatser. Att materialet kan tydas i olika riktningar framgår bl. a. av de varandra motsäggande tolkningar, som givits av H. Nyblom och S. Walin.³

Ett par bidrag till karakteristiken kan hämtas från sagesmän, som uppenbarligen känt Brant personligen eller åtminstone kunnat följa någon del av hans verksamhet. Ibland berör dessa uttalanden huvudsakligen eller enbart hans musikaliska insatser, så t. ex. J. Wellanders rader om Brant i hans essay »Om Musique».⁴ Men stundom ges glimtar av mera personlig art. Ofta citerade är Johan Miklins ord (i brev till Hülphers 1772) att Brant »hade Ministerhufvud och skref en präktig stil».⁵ Den präktiga stilen känner vi; »ministerhufvud» bör ha varit ett värdeladdat honnörssord. Miklin tycks visserligen ha haft lätt för att taga parti för eller emot kolleger,⁶ men vad han anför om Brant förefaller snarast ha karaktär av sakligt konstaterande.

Ett annat uttalande i Hülphers-korrespondensen härrör från den musikintresserade kyrkoherden Thore Odhelius i Flo. Denne skriver bl. a. att Roman efterlämnade sin lärjunge Brant, »som närmast liknade sin store mästare, den han alltid kallade sin fader».⁷ I vilka hänseenden Brant »liknade» Roman får man inte veta (kanske avses närmast »var jämbördig med?»), men formuleringen tycks bekräfta både lärjungskapet och ett gott förhållande mellan mästare och gesäll. Samtidigt finns det dock åtskilligt som talar för att Roman och Brant var mycket olika varandra till läggning och temperament.

Man bör även erinra om frimurarebrodern Leijonhufvuds hjärtliga uttryck »vår Redliga Brant».⁸ Det kan i sitt sammanhang vara en floskel utan full täckning men kan också åsyfta egenskaper som moralisk oförvitlighet, duglighet och kanske strävsamhet. De viktiga utsagor som återfinns hos Hallardt gäller enbart Brant som musiker och tonsättare och skall därför dryftas i annat sammanhang (s. 22 f.).

Utöver de källor, som framdragits av Nyblom och av Walin samt i del I av dessa anteckningar jämte tillägg, finns ytterligare några hittills outnyttjade aktstycken av Brants egen hand. Hitt hör dels ett antal tacksägelseskrivelser och brev (bl. a. sammanhängande med faderns omsorger om sönnernas karriär), dels ett par egenhändigt författade dikter, vilka Brant sänt till sin lärjunge och gynnare Patrik Alströmer.

I ett brev av den 3 januari 1765 skriver Brant till Alströmer för att be-

³ Jfr H. Nyblom i STM 3 (1921), s. 7 f., och WaKSMA s. 51 ff., 62 f.

⁴ Jfr WaKSMA s. 52 f. och nedan s. 23.

⁵ HüKorr4^o; bl. a. citerat i WaKSMA s. 52, not 4.

⁶ Detta framgår i flera av breven till Hülphers och gäller inte minst Miklins attityd till F. Zellbell d. y. Jfr härom även Ellika [Samzelius-]Haeger: Anteckningar om Ferdinand Zellbell d. y. och hans vokalmusik. (STM 34, 1952, s. 60 ff.).

⁷ Brev av den 14.2.1772, HüKorr4^o; citerat flerstädes.

⁸ I brevet av den 20 aug. 1763; jfr STM 1963, s. 29. S. även WaKSMA s. 107.

klaga sin »Wärdaste Hr Broders öma saknad af en så kär och älskvärd Maka».⁹ Efter kondoleanser och nyårsönskningar fortsätter han: »Som jag ej hade den äran at i listiden känna min Wärdaste Hr Broders saknade Wäns personliga egenskaper: så dristar jag ock icke at yttra några tanckar öfwer Hennes älskade och Wärda Aska; Men i lika wälmening gör mig et nöje af at tillsända min Bror et par af mine *Oder*, med önskan at de kunde skingra bedröfwade sinnen på några ögonblick, hälst min Bror torde finna sin Egen Wärda Bild därutinnan målad, ehuruwäl med swagare Pänsel än han wärckel[igen] förtjänar. Et så Ädelmodigt hjerta, som min Brors, wet at taga god vilja för lika giltig med et fullkommeligare Wärcck.»¹⁰

På ett försätsblad med rubriken »Otia amoena. Etrénnes pour Un Digne Ami. 1765» har Brant sammanställt några korta citat från bl. a. Montaigne, Zarlino och Cicero och däremellan placerat en egen dedikationsvers, som lyder:

Godt hjerta visas kan på flera slags manér:
En Grill kan gifwa guld: Men jag blott verser ger.
Dock hos min Värde Vän, bör icke jag förmoda
Än Ädelt Sinnelag, som håller det til goda:
Den saken viktig är i alla sina dar:
At skälm som bättre ger, än han förmår och har.

Zarlino-citatet lyder »Non si ritrova quasi conseguenza, che non sia stata mille migliaia di volte usata, da diversi Compositori». En nutida läsare är avgjort mera böjd att sammankoppla denna aforism med versernas tidsbundna prägel i ämnes- och ordval än med någon litterär »consequenza». Det första odet »*Öfwer Lyckans Skiften*» utgör en rad variationer över det stoiska livsidealets i dåtida diktning så populära tema. Den människa prisas, som »med stadigt Sinne / All motgång emottaga wet». Man får också veta att

Utwärtes Glantz och Heders Stämpel
Förutan Dygder, Intet är.
Med dygd gå upp i Årans *Tempel*
Erfordrar Möda och besvär.

Den åttonde av de tio stroforna rymmer följande karakteristik av »den äkta dygden»:

Den Äkta dygden blott upphöjer
Det Hjertat, där hon innebor:
Om Afund Tadel-tungan röjer,
Gör henne det ej mindre stor:

⁹ Friherrinnan Christina Maria Ollonberg, född 11.9.1739, död 20.12.1764 i Alingsås.

¹⁰ UUB, Alströmerska brevsamlingen G 6: 14, fol. 2950 a.

Förnedrad, Uphögd, hon dock lyser:
 Ty, äfwen hos sig sjelf hon hyser,
 På hwilckens Stig hon stadigt går:
 Dess hjerta bär med lika styrcka
 Båd' Lyckan som det ej kan dyrcka,
 Och Olycks-bördan tung och svår.

Det andra odet »Öfwer Upriktighet» spinner i fjorton strofer på ett närbesläktat tema och saknar inte alldeles en viss retorisk schwung i sitt första anslag:

Upriktighet! din Guda-Art
 Ur Sannings-Källan sjelf upväller:
 Men, du i Wärlden litet galler;
 Hwij är dit Wälde här så rart?
 Få Menskior dig nu Offer bära:
 Då hwar en borde, til din ära
 Sit hela wäsänd' ha ospardt.

Mot slutet lämnar Brant ett ögonblick idéernas sfär för att snudda vid deras aktuella tillämpning i hans omgivning:

Men, fast din dyrckan nu är rar:
 Wid Hofwet, du ej henne winner
 Där man Förställning nödig finner;
 Så blif hos mick [!] dock alltid qvar.
 En Stats-Man dig ej efterfrågar:
 Mot andras list, han dig ej vågar;
 Men mig du gläder alla dar.

Om mången dig ej dyrcka tör:
 Jag dig hos Alla, här dock söker;
 Ty det mit Nöje alltid öker,
 At finna den, som dig tillhör.
 Jag will ditt Wälde städse dyrcka
 I Sällskaps-Ro: På Torg: I Kyrka,
 För dig, jag all ting våga bör.

Att nu tvåhundra år senare försöka läsa ut ur dessa poem vad som är allmängods, vad som föreställer penseldrag i Alströmers »Egen Wärda Bild» och vad som eventuellt är sanna uttryck för författarens egen livshållning förefaller omöjligt. Man måste nöja sig med få och nyktra slutsatser. Brant har uppenbarligen haft en viss poetisk ådra; exemplen uppges vara endast »et par af mine *Oder*», dvs. prov på en större lyrisk produktion av okänd omfattning. Han var hemmastadd i tidens verstekniska konventioner och kapabel

att vid behov ge ett par av sina alster en »lärdd» inramning med passande citat på franska, italienska och latin.¹¹

Sammanställda med de brev och skrivelser av Brant som finns bevarade förstärker oderna avgjort intrycket att han förvärvat en inte obetydlig allmänbildning och hade en påtaglig stilistisk talang. Hans klagoskrivelser och hans tiggare- eller tacksamhetsbrev är väldisponerade och välformulerade. Det egentliga ärendet är på tidens manér skickligt inbäddat i artighets- och ödmjukhetsfraser, som nog inte förfelat att göra avsett intryck, också om den avsedda verkan ibland fördröjdes eller uteblev. Att Brant dessutom var svag för att pynta sin text med (inte alltid felfria) franska fjädrar framgår bl. a. av följande brev till Alströmer från ca 1762:¹²

»S: T:

Min Kiäraste Broder. Om Bror har någon wänskap för mig, så war Gunstig och låt mig få 150 dlr K:mt på mit ärliga ansikte och Frjmurare Tro. De skola snart återställas med tacksamhet, tillijka med det förra. Jag är sannerl:[igen] illa utställd för gement folck, H[wil]ke utan eftertänkar kunde göra mig mera förtret för en *bagatelle* än en *bonette* man wore *capable* at görat för *millioner*. Den begärte *Summan* lär altjd wara à *commande* för M:[in] Hr Bror, och tjänar mig nu rändel [igen?]. *Je Vous conjure de me faire cette amitié, en ayant toute la reconnaissance possible, me faisant un honneur très particulier d'être*

Mon cher et très honoré Frere

*renvoyés moi aussi, S'il Vous
 plait le Pro Memoria*

*Tout à Vous
 Brant»*

Ur källmaterialet som helhet kan framhämtas både skuggor och dagar till bilden av Brants personlighet. Till skuggsidorna hör måhända hans nästan oavbrutet usla ekonomi. Även med hänsynstagande till de inflationsvågor under framför allt 1760-talet, som torde ha drabbat Brant, är det anmärkningsvärt att hans företrädare aldrig figurerat i någon lånetransaktion eller dylikt, medan Brant ständigt var invecklad i sådana alltifrån 23 års ålder och detta trots att han rätt tidigt erhöll den högsta lön Roman någonsin uppnådde.¹³ Utöver sin lön från hovstaten torde han ha haft ej helt obetydliga biinkomster, dels såsom notkopist, dels såsom lärare (bl. a. till en så

¹¹ Docent Sten Malmström, som varit vänlig att granska odetexterna har i januari 1965 avgivit ett särskilt utlåtande om dem, se bilaga I s. 43 f.

¹² UUB: Alströmerska brevsaml.

¹³ Såsom påtryckningsmedel fick Brant 1741 sina överordnade att hota med att han, därest han ej finge högre lön, skulle lämna landet och acceptera något av de förmånliga erbjudanden han fått från »utrikes orter». Jfr Nyblom, op. cit. s. 105 och 115.

välbärgad elev som P. Alströmer); troligen hade han också åtskilliga tillfälliga engagement som musiker utanför hovtjänsten — åtminstone vid ett tillfälle ansåg han sig på detta sätt ha gäldat en del av en låneskuld. (Se vidare nedan s. 39.) Dessutom avstod ju Roman under sin bortovaro 200 dlr Smt av sin årslön till Brants förmån. Trots detta måste Brant 1762 pröva den i nutida ögon inte alldeles uppbyggliga lånesubskriptionen, efter vars misslyckande han kort före sin död nödgades anmäla konkurs.¹⁴

Det förefaller uppenbart att Brant hade ganska höga tankar om sin egen duglighet. I föregående avsnitt (I, s. 24 f.) har nämnts att han hösten 1758 sökte befattningen som direktör för hovkapellet och två år senare sökte sig över till den högre ämbetsmannabanan, återopande den »talent mera», som naturen utrustat honom med utöver den musikaliska.¹⁵ I skilda sammanhang — ej minst via Frimurareorden — har han försökt utnyttja sina förbindelser inom de tre högre ståndens förnämsta kretsar. Dessa aspirationer sammanhänger givetvis med att Kungl. majt:s sol sannerligen inte lyste särskilt starkt över hovkapelltjänsterna. Men frågan är om de också kan sammanhånga med Brants kvalifikationer som musiker, nämligen sådana dessa tedde sig i relation till de importerade och på andra sätt nytillkomna musikerna i Stockholm under årtiondena efter furstliga kapellets ankomst 1743. Det blir i varje fall allt tystare kring musikern Brant under de sista tio åren av hans liv. (Se vidare nedan s. 39 ff.)

En annan omständighet som bör noteras är att Brant ingalunda följde Romans föredöme när det gällde att redovisa hovkapellets utgifter. Romans ofta utförliga specifikationer (som ger så många värdefulla upplysningar om inköpt notmaterial, anlitade kopister m. m.), ersätts under Brants ledarskap av lika lakoniska som intetsägande sammanfattningar.¹⁶ Av räkenskaperna och beloppens storlek framgår dock samtidigt att Brant inte i nämnvärd utsträckning kunnat fullfölja Romans aktiva strävan att föröka hovkapellets musikaliebestånd, något som han själv beklagar i memorialet 1765.

När det gäller att finna orsaker till Brants dåliga — eller är det van-skötta? — ekonomi, kan en misstanke om dryckenskap inte utan vidare av-visas. Det var tätt mellan de bortåt sjuhundra krogarna och fyrtio kaffehusen

¹⁴ Se STM 1963, s. 26 f. och 29 f.

¹⁵ En anmärkningsvärd detalj är att Brant så öppet redovisar vissa tjänster åt det hemliga underrättelseväsendet bland sina meriter. Han hade fått vissa inblickar i »angelägne Ärenden» under sin tid hos ryske envoyén, vilka ständerkommissionen behagade utnyttja 1738. Brant såg i sitt handlande ett prov på undersåttlig »Zèle för Fäderneslandet såsom oförskrämt svensk man». (Meritförteckningen 1760; jfr Nyblom, op. cit. s. 115.)

¹⁶ 1747 heter det t. ex. endast: »*Copituren*, och de *Musikaliske arbeten* som i detta år blifwit samlade ...»; 1750: »*Copialier* och samlade *Musicalier* ...». (HCR 1747 pag. 1199 f., 1750 pag. 1274 f.)

i dåtidens Stockholm, och förutom att lasten i största allmänhet var utbredd i alla samhällsskikt och åldrar har den ju för musikernas del — för att citera Carl-Allan Mobergs drastiska formulering — »in i vår tid varit en av deras allvarligaste skötesynder». Bland Brants »björnar» finner man flera bryggare och vinhandlare. Synpunkten må här dock endast figurera som ett frågetecken i marginalen, ty de källmässiga stöden är bräckliga och torde knappast förstärkas av moderns tidigare nämnda ölbryggerimanipulationer, även om de i och för sig kunde ha lagt grunden till vissa vanor hos hennes söner.¹⁷

I samband med Brants penningbekymmer finns emellertid flera »förmildrande omständigheter» att anföra. Kanske kan hans situation och åtgärder uppfattas som helt rimliga och tämligen vanliga exempel på dåtida förhållanden och beteenden? Vi vet hur trögt det gick med utbetalningen av utlovade löneförhöjningar; Brant fick känna på det ett par årtionden fram till 1755. Knappt hade detta ordnat sig, förrän han drabbades av »disgraceringen», och kort därpå satte den värsta inflationen in. Vi vet också att han var synnerligen mån om sina söners utbildning. Här satsade han helhjärtat av sina begränsade resurser. I ett brev till Alströmer sammanfattar han i oktober 1762 sin belägenhet sålunda: »Min Bror behagar erinra sig at min tjänste-lista innehåller 34: olönte tjänsteår. Et Kostsamt tjänstgörande wid Kongl: Hofwet: Nödig upfostran för många Barn: Ingen el[le]r liten lön wid sysslan, samt als ingen belöning för mångårigt arbete utom sysslan, till *Musiquens* upodlande har uti dyra tider måst sättja mig i stor skuld för nödortfittigt dageligt uppehälle.»¹⁸ Den första meningen är uppenbart osann, såvida man inte enligt dåtida språkbruk kunde tala om »olönt» när man menade »illa lönt». Brant lyfte kapellistlön från 23 års ålder och hade tio år senare hovkapellmästarelönen på 1 000 dlr Smt; 1750 kunde han köpa eget hus. Sant är där- emot att han ägnat omsorg åt sina söners utbildning, med framgång i synnerhet beträffande Per Börje och Lars Gustaf. I ett brev av den 21.7.1763 heter det:¹⁹

»Min äldste son *Lieutenant Pebr*, har farit till sjöss sedan 1755: och efter öfwerståndne årlige sjö-resor med Kongl. Örlogs flottan, *profiterat af alla Theo-*

¹⁷ Mera som ett kuriosum i sammanhanget kan dock nämnas att skriftexperten Ruben Danielson inför några särskilt svårlösta problem i samband med Brants piktur och vissa denna närtstående pikturer (Brant har måhända varit skolbildande som notkopist i frihetstidens Stockholm; jfr även distinktionen mellan H/N 2 och H/N 2 x i Be&DaHN) yttrade, att ett par notsidor var både så lika Brants piktur och samtidigt så egendomliga, att en rimlig förklaring kunde vara — så föll orden — att Brant skrivit dessa sidor efter in- tagande av en magnumbutelj rödvin.

¹⁸ UUB, Alströmerska brevsaml. G 6: 14, fol. 2947 a.

¹⁹ Ibid. fol. 2949. Om de tre sönerns karriärer se STM 1963, s. 10, noterna 24, 26 och 27. Per och Lars blev officerare och adlades. Adam blev sjöman; vad fadern skriver om honom tyder inte på att han hade större utförsågor och energi.

retiske Lectioner som i och utom sjö-métiern wankas för Cadetterne wid Kongl. Amiralitets Cadette Corpsen i Carlsrona, samt sedermera fördt Cronans Fartyg i Pommern intil krigets slut, då han blef hem-commenderad, hwilket min K[ära]ste Bror täcktes wid tillfälle se af hans lilla *mérite*-lista, som jag nedsändt til Hr Assessor Carl G: Valtinson i Göteborg, emedan han warit så god och lofwat mig *insinuera* ansökningen därstädes hos H[er]rar wederbörande.»

— — —
»Men om möjligt wore, at och en ledig plats som *Cadet* el[le]r någon annan liten *profitable* syssla wore at erhållas för min 3dje son i ordningen *Adam Brant*, om hwilken jag war så lycklig at erhålla min Gunstige Hr Broders benägna löfte när wi sist här taltes wid, så wore det altför wäl, emedan Gossen som nu är 19: år, har härtils *studerat* och lärdt at räkna, men har ingen *emploi* utan är mig til last.»

Inför den hjälpande frimurarbrodern Alströmer framställer Per Brant sitt nödläge i svarta färger och drastiska ordalag: »Men som jag onaturl[igen] prässas av Björnomen» — »befrja mig ifrån gäldstugan» — »Gubbar stå mig bj, så torde jag få blj en liten Torpare på landet i Edert grannskap och *orgla* tillsammans med Ehr innan jag dör.» Det stilistiska instrumentet är allt annat än ensträngt. Brant kan i en och samma skrivelse slå mellan nykter kansliprosa, elegant smickrande fraser med inströdda låneord, hjärtnupenhet och familjär skämtsamhet.

När Brant talar om att han inte fått »belöning för mångårigt arbete utom sysslan, til *Musiquens* upodlande» ligger det nära till hands att bl. a. förknippa detta med vad han skrivit om sina låneskulder i samband med abonnemangskonserterna åren omkring 1738–41. Men just härvidlag är de bevarade uppgifterna särdeles motsägelsefulla, varom mera i det följande (s. 26 ff.). Än mindre stöd finns för uppgiften att han redan 1728 — alltså vid fjorton års ålder — skulle ha »inrättat» den första »private-Concerten».²⁰ Att fjortonåringen aktivt deltagit i icke-offentliga musikframföranden är rimligt och sannolikt, måhända kan han också ha haft något slags organisatorisk uppgift i sammanhanget, men längre är det svårt att utsträcka tolkningen på grundval enbart av Brants egen utsaga. Huruvida Brant verkligen skall utpekas som den egentliga initiativtagaren till den »musikaliska akademien» verksamhet fr. o. m. 1738 kan också diskuteras (se s. 30 ff.). Hans idériedom gör sig kort därpå gällande i lotteriprojektet och tankarna på ett »semina-

²⁰ Jfr Nyblom, op. cit. s. 114. Uttalandet här, enligt vilket det från 1728 räknat »funnes efter några års förlopp, tillgång uppå en Orquestre af 140 personer Svensk ungdom» etc. (jfr även mem. 1765), torde innehålla en rätt avsevärd överdrift. Vid de stora begravnings- och kröningshögtidligheterna 1751 sammanskrapades praktiskt taget alla tillgängliga krafter, både vokala och instrumentala. Antalet medverkande uppgick då noga räknat till 99 personer (samtliga kända till namnet) samt en grupp skolbarn.

rium», men såsom redan visats är dessa planer återigen egendomligt sammanflätade med hans privata affärer.²¹

Memorialet från 1765 (se s. 7 ff.) är i detta sammanhang särskilt intressant emedan Brant där ger en bild av hur han småningom kommit att i efterhand uppfatta sitt livsöde och sina insatser. I början av det självbiografiska partiet heter det, att »Hans Kongl. Maj^t i Nåder täcktes befalla mig år 1727: at lämna des och Riksens *Cancellie Collegium* ... på det jag skulle efter Dess Höga befallning, både wid Kongl. HofOrquestren som ock i allmänhet här i Riket söka at upodla den *Musikaliske* Wetenskapen.» Efter trettiosju år har han fått ett nästan gloriöst och nationellt perspektiv på trettonåringens kallelse. Överhuvudtaget tycks inte bara hans ekonomiska lidandehistoria utan också hans musikaliska gärning ha börjat omstruktureras i minnet till allt mera konsekventa helheter. Med skarpare kontrastverkan än någonsin utmålar han skillnaden mellan sina egna villkors utförsbacke och den musikaliska odlingens uppåtgående tack vare hans oegennyttiga insatser. Till de nya och tillspetsade detaljerna hör bl. a. siffrorna, som talar för en sjudubbling av tillgången på personer kapabla att medverka vid musikframföranden. Aldrig har Brant heller så eftertryckligt betonat sin pedagogiska gärning till den »svenska ungdomens» fromma. Däremot antydes inte med ett ord — vare sig här eller annorstädes — att han också skulle ha tjänat hovet och fäderneslandets musikodling i egenskap av tonsättare.

Såsom grundval för en personteckning förblir materialet tyvärr svårtolkat. Hur man än vänder och vrider på saken ter det sig nästan omöjligt att i efterhand kunna draga någon klar skiljelinje mellan idealitet och egennytta, mellan uppslagsrikedom och beräkning, mellan oförvållad fattigdom, utmålad på gränsen till misär, och självförvållat dåliga affärer. Men möjligtvis speglar just detta förhållande indirekt någonting som är utmärkande för Brants personlighet.

Motivet för dessa anteckningar till belysande av människan Brant har varit en önskan att komma underfund med hur hans egna uttalanden om sina insatser i frihetstidens musikodling bör tolkas, något som i sin tur är viktigt för att kunna erhålla en någorlunda tillförlitlig uppfattning om konsertväsendets framväxt och om andra aspekter av musikodlingen i Stockholm under 1740–60-talen. Ett försök till sammanfattning av anteckningarna kunde — med åtskilliga förbehåll — se ut ungefär på följande sätt.

Det kan inte råda någon tvekan om att Brant var vad man brukar kalla »allmänbegåvad», att han hade något av det ministerhuvud, som J. Miklin tillerkänt honom. Också musikaliskt befann han sig säkerligen ett gott stycke

²¹ Jfr STM 1963, s. 21.

över det dåtida inhemska genomsnittet (åtminstone fram till 1740-talets mitt). Eljest hade han 1738 inte kunnat gå förbi andra, som »fast längre och med godt loford tient», inte heller fått konsertmästaretjänsten 1745 i konkurrens med F. Zellbell d. y. (som troligen inte saknade »armbågar»); samtidigt bör dock erinras om det verkliga förhållandet: »til dess någon finnes af den styrkia som dertil erfordras!» I annat fall hade han inte heller blivit Romans efterträdare 1758, även denna gång i tävlan med Zellbell junior. I övrigt finns det mycket som talar för att Brant var en ganska sammansatt natur. Entusiast och streber, iderik och bohemisk, relativt hederlig och dock beräkande, god familjefar och slösare — inga av dessa motsägelsefulla epitet ter sig som främmande penseldrag i porträttmålningen. Hur vackert Brant i sina oden än utgjutit sig om den äkta dygden och om uppriktigheten, torde ingen i ett eftermäle ha valt riktigt samma ord om honom, som Sahlstedt gjorde om hans företrädare när han framhöll att Roman »kunde icke tåla sit beröm, mycket mindre tränga sig fram, at blifwa berömd». Brant har i varje fall aldrig satt sitt ljus under någon skäppa.

BRANT SOM MUSIKER

De fylligaste och viktigaste beskrivningarna av Brant som utövande musiker, i någon mån också som tonsättare, återfinns i J. F. Hallardts musiklexikografiska arbeten.²² Det är fråga om två sinsemellan likartade texter, den första i »Tonkonstnårs-Lexikon», den andra i »Biografiskt Musiklexikon», vilka enligt Norlind i huvudsak tillkommit resp. ca 1778–79 och ca 1785–86.²³ De två versionerna återges här parallellt och in extenso:

(Tonkonstnårs-Lexikon:)

Brandt Petter Capell Mästare efter *Roman* wid HofCapellet i Stockholm hvars *Discipel* han äfwen varit på *Violin* som han spelte mycket tydeligit. *Brandten* ägde som *Conseri* Mästare genomträngande Båge til en *Orchesters* anförande, spelte gierna Corelle [sic] och *Geminiani* *Compositioner*, hvilka under hans tid blefwo ... [?] mycket bekante och älskade. Han spelte ogierna saker som han förut eij öfwat, och uti

(Biografiskt Musik-Lexikon:)

Brandt Petter Concert- och sedan *Capell* Mästare i Stockholm *Violinist* och *Scholar* af *Cap:M:* och Hof*Intendenten* *Roman* [...] til at anförä en *Orchester* ägde han en stark och genomträngande Båge [...] Hans spelart war eljest mycket tydelig. spelte gierna *Corellis* *Tartinis* och *Geminianis* *compositioner* hvilka han äfwen *studerade* med mycken flit, och igenom honom blefwo de bekante och mycket älskade. Han spelte ogierna

²² Se T. Norlind: Johan Fredrik Hallardt och svensk musiklexikografi. — STM 20 (1938) s. 99–130.

²³ MAB hdskr. 33, pag. 155 ff. och hdskr. 36 a, pag. 241 ff. Jfr Norlinds tabell, op. cit. s. 116.

swåre *passager* inlät han sig eij eller ogierna; at studera *Geminiani* stil tycktes warit hans hufwudsak. Mig wetterligen är eij bekant at han befattade sig med *Composition*, åtminstone är eij något annat än små hand *piecer* af honom bekanta. *Violin* war hans enda *Instrument*, och som han eij ägt någon främmande *Virtouses* undervisning eij eller hade lägenhet at höra någon annan än den Inhemske *Musiken*, så blef han wid sitt spelesätt stadnande hwilken han dock genom mycken flit och öfning på det bästa så uphielpste at man kan säga at han ägde sin LäröMästares Båge och ton fullkomligen och träffade sine *favorit Auctors* spele art och smak i det närmaste. År 1756 århölt han Afskied som *Hilpher* p. 110 berättar.»

solosaker hwilka han eij förut öfwat och af de mycket swåre *passager* war han ingen älskare. Mig wetterligen är eij bekant at han befattade sig med *Composition* om eij uti någre så kallade små hand*piecer*. *Violin* var hans enda *Instrument*, som han eij ägde någon främmande *Virtuoses* undervisning, och eij eller hade lägenhet at höra mycken förändring uti *Musikaliske Compositioner*, så blef han wid sitt spele sätt stadnande, men hwilken han dock genom mycken flit och övning uphielpste: han ägde fullkomligen sin Mästares Båge och ton, som han ock träffade sine *favorit Auctors* smak och tankar förträffeligen. År 1756 århölt han afskied som *Hylph*. berättar p: 110.»

Enligt Norlind blev Hallardt postmästare i Wismar först i början av 1770-talet. Dessförinnan tycks han ha bott i Stockholm och aktivt tagit del i huvudstadens musikliv.²⁴ Hallardt var sexton år yngre än Brant, och Norlind gör gällande att han »möjligen» erhållit sin musikaliska utbildning av denne. Hur det än må förhålla sig härmed, återgår Hallardts teckning av Brants musikaliska kvalifikationer sannolikt på egna erfarenheter och minnesbilder (något som eljest inte så ofta kan sägas om Hallardts kompilatoriska produkter).^{24a}

Ett viktigt komplement är J. Wellanders rader i talet »Om Musique», där det heter att Brant var »allmänt erkänd för utmärkt skicklighet at föra en Orchestre, äfven som han uti Composition visat sin kunskap». ²⁵ Mera intetsägande är formuleringen »Han var en af våre store Svenske Musici» i den nekrolog, som infördes i Tidning om lärda saker 1767; intressant är här egentligen endast framhävandet av att Brant var svensk.

Enligt Hallardt var Brant framför allt violinist. Han hade en genomträngande ton och »tydlig» stråkföring, vilket var fördelaktigt vid »en *Orchesters* anförande». Däremot var han uppenbarligen inte särskilt märklig som solist

²⁴ Jfr Norlind, STM 1938, s. 108.

^{24a} Trovärdigheten i hans porträtt förefaller också få stöd i de små avvikelserna mellan textversionerna, vilka inte uteslutande är av rent språklig art och inte heller torde återgå på någon okänd gemensam förlaga. Variationerna har små nyanser, som kan tyda på att författaren båda gångerna sökt inarbeta intryck, som han själv haft i minnet.

²⁵ Citerat efter WaKSMA s. 52–53.

och undvek att exponera sig i »swäre *passager*». Överhuvudtaget domineras Hallardts minnesbild rätt starkt av intrycket att Brant ogärna gav sig i kast med nyheter — åtminstone inte under 1750- och 60-talen — och att han i synnerhet omhuldade musik av Corelli, Geminiani och Tartini, något som (även oberoende av Hallardts egen musikaliska smak) måste tolkas som tecken på en viss konservatism. Dessutom har Hallardt sig icke bekant att Brant framträtt som tonsättare annat än i »små *handpiecer*» (Wellander talar dock om att han »visat kunskap» i komposition), ett uttalande som det finns all anledning att återkomma närmare till i ett följande avsnitt.

Den i Hallardts ögon — dvs. ur 1770/80-talens perspektiv — konservativa hållningen synes bekräfta att Brant i mångt och mycket har fasthållit vid sin lärofader Romans ideal. En orsak härtill anges också: Brant hade — i motsats till exempelvis Roman, A. Horn och A. Wesström — inte fått undervisning av någon »främmande *Virtuos*» utan hade enbart hört »den Inhemske *Musiken*» (resp. »ej ... mycken förändring») och härigenom blivit »stadnande».²⁶

Trots att Brant enligt Hallardts säkerligen trovärdiga vittnesbörd inte hade några utpräglat virtuosa färdigheter (eller åtminstone inte hållit några sådana vid makt efter 30–35-årsåldern), kan teckningen i de båda lexikografiska verken snarare sägas ge bilden av en »musikertyp» än av en »tonsättaretyp». Vad bristen på virtuositet beträffar må än en gång erinras om överstemarskalkämbetets formulering från 1745: »til des någon finnes af den styrkia som dertil erfordras ...».

Några väsentliga ytterligare bidrag till konturteckningen av Brant såsom musiker finns knappast. Det kunde vara frestande att andraga några av de allmänt uppskattade formuleringar, som ingår i kapelldirektörernas och riksmarskalkämbetets skrivelser. Men här rör man sig på den officiella memorialstilens lika konventionella som osäkra mark (enligt modellen att talar man för en vara måste den framställas som god), och i flera fall hänvisar den högre ämbetsmannen ifråga till Brants egna memorial och skrivelser!²⁷

Till Brants musikaliska verksamhet hör i viss mån också hans insatser som notkopist. Det hade varit av stort intresse att i detalj kunna demonstrera vad han skrivit av och alltså bevisligen känt till av samtida musikalisk repertoar. Miklins vittnesbörd att han skrev »en präktig stil» är ingen överdrift: Brant hörde till frihetstidens skickligaste och mest anlitade notkopister.²⁸ Vi vet att han började denna speciella verksamhet vid mycket unga år (fr. o. m. 1728,

dvs. fjortonårsåldern) och att han fortsatte därmed under flera årtionden.²⁹ Omfattningen av hans (ej minst via *Utile Dulcis* musikaliesamling kända) kopistverksamhet låter sig emellertid ännu inte överblickas, och de planer som funnits på en specialundersökning av denna hans insats har tyvärr strandat.³⁰ Inom ramen för dessa anteckningar må det vara tillräckligt med att erinra om att det i MAB, såväl i de »allmänna» raritetssamlingarna med handskrifter som i Roman-samlingen och i Alströmer-samlingen (flerstädes med *Utile Dulcis* ovala stämpel i efterhand tillfogad), finns hundratals av Brant utförda, kalligrafiskt sköna handskrifter, och att en katalogisering av dessa ur flera olika synpunkter framstår som en viktig uppgift. Bland tonsättare vilkas verk han kopierat kan tills vidare blott som exempel nämnas Geminiani, Händel, »G. Martini» (en eller flera), Bezozzi (en eller flera), Gluck och Roman.

KONSERTVERKSAMHET

Trots de betydelsefulla insatser som gjorts av P. Vretblad, T. Norlind och K. Trobäck samt S. Walin är vår kunskap om frihetstidens musikergrupper och konsertverksamhet alltså ganska ofullständig. Framför allt beror detta naturligtvis på att de dåtida tidningsnotiser om musikaliska evenemang är torftiga och intetsägande. Just på de punkter där man särskilt gärna önskar få fram fakta — tonsättarenamn och uppgifter om framförda verk — ger de ofta intet eller på sin höjd en mer eller mindre kryptisk verktitel, som det kan vålla stor möda att identifiera. Något rikligare är uppgifterna om medverkande ledare, solister och ensembler, men även här är luckorna många. Väsentliga nya rön kan säkerligen inte erhållas annat än genom sorgfälliga undersökningar av och jämförelser mellan både notismaterialet, bevarade musikalier och texttryck och diverse berättande källor. (Inte minst gäller detta framförandena av »passionsmusik» i Stockholm under 1700-talet, som vore

²⁶ Kopistverksamhetens utbredning i tiden kan åtminstone ungefärligen fastställas med ledning av de hittills identifierade utländska kompositionernas tillkomst- och tryckår. (Hit hör t. ex. Glucks triosonator från 1746.) Att så många av Brants avskrifter är försedda med *Utile Dulcis* stämpel — sällskapets musikaliska areopag troligen grundad först året efter Brants död! — är ett faktum som troligen inte kan förklaras annat än inom ramen för en mera omfattande undersökning av *Utile Dulcis* musikaliska verksamhet och musikbibliotek (nu fördelat på skilda avdelningar i MAB), varvid förbindelserna mellan Brant och sällskapets musikbibliotekarie m. m. J. G. Psilanderhielm särskilt bör beaktas. Det är att märka att *Utile Dulcis* började sin verksamhet 1766, medan den musikaliska areopagen (enligt medlemsförteckningen i MAB) tillkom först 1768, och att Brants död inträffade mellan dessa årtal. Kan det nybildade sällskapet måhända ha förvärvat några av sina första musikalier ur Brants konkursbo?

³⁰ Anslag för en undersökning av detta slag begärdes under senare hälften av 1950-talet från dåvarande Humanistiska Fonden på initiativ av mig och Kungl. Musikaliska akademins bibliotek, men avslogs. Skriftexterten R. Danielson avled 1960.

²⁶ Innebörden av detta förhållande har framhållits och diskuterats i WaKSMA s. 53.

²⁷ Jfr de akter som publicerats av H. Nyblom.

²⁸ Se Be&DaHN under beteckningen H/N 2.

värda en specialstudie.) Det finns också åtskilliga offentliga musikframföranden i huvudstadens kyrkor, som överhuvud taget inte tycks ha figurerat i dåtida press; här krävs inventeringar av framför allt stadsförsamlingarnas kyrkoarkiv och sammanställningar av bevarade tryckta vokaltexter och handskrivna musikalier. Även vår bild av tillgången på aktiva musiker är ganska snäv och ofullständig. Det fanns i frihetstidens Stockholm en större numerär och även flera grupper av dugliga musiker än vad som synes framgå t. ex. av hovstatens kassaräkenskaper och Norlind–Trobäckers framställning. Endast genom brett upplagda undersökningar inriktade på tidens musikergrupper och repertoarkategorier och genom utnyttjande av ett omfattande källmaterial kan en mera detaljerad bild av dessa resurser tecknas. Inom ramen för dessa anteckningar kan blott meddelas några strödda notiser, som omedelbart har med Per Brants insatser att skaffa.

Till en början måste beträffande Brant noteras att de bevarade uppgifterna om hans konsertverksamhet o. dyl. under alla förhållanden tycks vara anmärkningsvärt få. I P. Vretblads konsertförteckning förekommer hans namn överhuvud taget inte; bland Walins kompletteringar finns endast en notis, vari Brant nämns som dirigent (i april 1753).³¹ Några säkra slutsatser om Brants medverkan kan man likväl inte dra härav, eftersom konsertnotiserna ända fram till ca 1758 så sällan innehåller uppgifter om vem som varit ledare.

För att taga händelserna i tidsföljd, så möter man tidigast uppgiften om den första »privatkonserten» 1728; denna har redan kommenterats. Att Brant på något sätt biträtt Roman i den offentliga konsertverksamheten fr. o. m. 1731 är möjligt. Men om han därvid hade spelat någon mera framträdande roll, kan man tycka att det borde ha fått vissa konsekvenser, t. ex. i form av ökad aktivitet, under Romans bortovaro 1735–37. Så tycks inte alls vara fallet. Konsertuppgifterna för denna period är påfallande fåtaliga (se VrK nr 44–46), och den som under denna tid leder de glesa framförandena inklusive den »nyinrättade» passionsmusiken är Jacob Meijer.

Mycket talar för att Brants aktivitet inom konsertverksamheten i Stockholm blev av verklig betydelse först med abonnemangskonserterna från och med 1738. Dessa konserter har berörts flerstädes i facklitteraturen, främst av Walin. Men dels kan det vara av intresse att närmare jämföra innehållet i ett par av de källor, som berör verksamheten, dels kan bilden därav på några punkter berikas.

Den enda hittills påträffade samtida beskrivningen av den »musikaliska

³¹ WaBGS s. 213, not 2; uppgiften hämtad från Stockholms Post-Tidningar 1753: 27. (I VrK bör konserten betecknas nr 127 b; nr 127 a får reserveras för en annan av Walin påträffad notis om lördagskonserter på Riddarhuset i början av samma år.) Se vidare nedan s. 37.

akademien» 1738 finns som bekant i Axel G. Reuterholms dagbok.³² Anteckningen (daterad den 18 nov. 1738) skall här återges enligt ordalydelsen i källan:³³

»Eftermiddagen var jag på *Conserten*. Ett sällskap av våra unga herrar, neml[igen] Gref *Cronstedt*, Gref *Horn* Grefwarne *Hård* Gref *Fersen*, Gref *Ulric Bark*, Baronerna *Falkenberg*, *Buddenbrock*, *Wrangel*, *Ehrencrona* och *Duben*, fänrik *Zöge*, unge *Wulfwenstierna* &c. samt många andra som jag dehls intet kiänner, dehls nu intet minnes; Hafwa såsom älskare af *Musiquen*, och effter de alla antingen kunna eller wilja hetas kunna, *Regera* något *Instrument*, samman satt sig med *Brandt*, *Londiser* och några andra af Hof *Capellet*, at hwar lördag hålla en *Concert*, til sin ro och öfning, hwilken de kalla *L'academie de Musique*. The hafwa giordt et sammanskott af 170 dlr: Kop^m: til mans, hwilka penningar användas at betahla hyra för en stor skiön sahl som the hafwa i det så kallade *Löwens* hus på Stora Nygatan, at hålla lius och wed, at betahla wackten för rummet, och som jag tror, at betahla H^{rr}. *Capellisterne*.»

Ätminstone tre slags uppgifter i denna passus är värda kommentarer: namnlistan över en del av de medverkande, konsertlokalen och organisationsformen.

Om man antager att grevarna Hård var två, skulle namnlistan omfatta tretton unga adelsmän; härtill kom »många andra». (Av hovkapellister nämns blott två och talas därutöver om »några andra».) Det erbjuder inga större svårigheter att identifiera flertalet av dessa »unga herrar».³⁴ Många av dem

³² Axel Gottlieb Reuterholm (1714–1763), son till landshövdingen i St. Kopparbergs län (från 1739 i Närke och Värmland). Se vidare H. Schücks 1921 publicerade urval ur dagboken. Anteckningen dryftas i WaBGS s. 134 (med hänvisning till referatet i C. Forsstrands essay Riddarhuset som politisk och kulturell brännpunkt under 1700-talet, i Sveriges Riddarhus, Sthlm 1926) samt i WaKSMA s. 62 med hänvisning direkt till Schücks utgåva.

³³ Reuterholmska papper ingår i den Ädelgrenska donationen till RA. För tillgång till A. G. Reuterholms dagböcker har jag att tacka arkivarie Sten Landahl.

³⁴ Förteckningen kan med vissa reservationer kompletteras på följande sätt (de förnamn som finns belagda i källorna eller på andra sätt har kursiverats): Greve *Ulrik Bark*, f. 1718, fänrik 1736, löjtnant 1741; baron Fredrik Magnus *Buddenbrock*, f. 1719, fänrik 1737, löjtnant 1741; greve *Carl Johan* Cronstedt, f. 1709, hovintendent 1733, LVA 1739. I den stora familjen (von) *Düben* finns det flera som kan komma ifråga. Forsstrand föreslår »Karl Gustav» (1700–1758); rimligare torde kanske vara att tänka sig *Carl Wilhelm* (1724–90), som enligt bl. a. Elis Schröderheim var favorit hos Lovisa Ulrika, eller möjligen *Johan Gabriel* (f. 1722). Baron *Erik Johan Ehrencrona*, f. 1709 (?). Baronerna *Falkenberg* var många: valet står mellan *Melker Georg*, f. 1714, *Carl Johan*, f. 1715, och *Gabriel*, f. 1718. Greve *Adam Horn* [av Ekebyholm], f. 1717, korpral vid drabanterna 1737; grevarna *Carl Hård*, f. 1718, fänrik 1737, och dennes broder *Johan Ludvig*, f. 1719; greve Fredrik *Axel Fersen*, f. 1719. Baron *Wrangel* är sannolikt *Erik*, f. 1721, hovjunkare 1738, eller möjligtvis *Anders Reinhold*, f. 1722. »Unge *Wulfwenstierna*» måste vara *Jonas*, f. 1711 (sedermera riddarhussekreterare), i motsats till fadern *Jonas*, som överlevde bägge sina söner; brodern *Gustav*, f. 1714, var sedan 1735 utomlands. Med fänrik *Zöge* avses friherre *Otto Jacob Zöge von Manteuffel*, f. 1718, page vid hovet 1729, fänrik 1737 och löjtnant 1741.

kom sedermera att i högsta grad tillhöra »rikets herrar», men 1738 var de nästan alla unga officerare i åldrar mellan ca 16 och 24 år, i undantagsfall något äldre. Enhetligheten i både social status och militär tjänsteställning är påfallande. Det förefaller som om en grupp relativt jämnåriga fänrikar vid stockholmsregementen (oftast livgardet) och unga hovmän bildat en kärntrupp i den nya orkesterverksamheten. Verksamheten utgick i så fall från högadliga kretsar och från familjer som stod kungahovet nära. De specifika sambanden mellan hovet och de kungliga regementena i huvudstaden förtjänar f.ö. också att noteras. Officersbefattningar vid livregementet och dragonerna var förbehållna en den adliga bördens elit, och kombinationen av militär grad och tillhörighet till en av de »rätta» familjerna gav i många fall omedelbart tillträde inte blott till höga ämbeten utan också till de trängre hovkretsarna, till hovpagebefattningar o. dyl., ja till de eftersträfvansvärda platserna vid kungens eller drottningens bord.³⁵ Det är också anmärkningsvärt, att ett par av deltagarna i »kavaljerskonserterna» 1738 sedermera kom att stå drottning Lovisa Ulrika mycket nära och t. o. m. att bli inblandade i revolutionsförsöket 1756. Dessa personrelationer skulle möjligen kunna ha visst samband med Brants »disgracierung» vid samma tillfälle.³⁶

Här skall slutligen blott anmärkas, att upprinnelsen till detta tydligt generationsbundna intresse för aktivt musikutövande givetvis måste ligga flera år tillbaka i tiden, alldeles oavsett på vilken teknisk nivå de medverkande befann sig anno 1738. Räknar man med att åtminstone ett par tre års praktiska studier måste ha legat bakom deltagande i »akademin», kommer man till 1730-talets mitt, antager man att flera av de adliga gossarna börjat få praktisk musikundervisning vid ca 10–12 års åldern eller ännu tidigare,

³⁵ Ehuru Gustaf Johan Ehrensvärds dagboksanteckningar förda vid Gustaf III:s hof (utgivna av E. V. Montan, Sthlm 1878) berör ett senare tidsskede, ger hans kommentarer åtskilliga värdefulla inblickar i dessa förhållanden. Flera av de »unga herrarna» från 1738 figurerar f.ö. här som uppsatta ämbetsmän eller ambassadörer. Den självupptagna och högfärdiga änkedrottningen håller alltså hov på Fredrikshov på en distans från kungens och den nya drottningens hov, som är föremål för mångas kommentar och kannstöperier. De s. k. rangregementenas officerskår rekryteras blott ur de högadliga familjerna, och kombinationen officersskap-adelskap står ur hovets synpunkt under alla förhållanden högre på rangskalan än några ämbeten inom »civilstaten». »En ung fänrik, som nyss kommit utur skolan eller varit page, kan admitteras till öfverhetens bord, men med svårighet en ämbetsman af civilstaten, fast än han är adelsman, då han ej hunnit till de högre graderna darsammanstädes», skriver Ehrenswärd syrligt den 20 juli 1779. (Vol. I s. 92.) Visserligen hade adelns privilegierade ställning s. a. s. tillspetsats efter Gustav III:s statsvälvning, men tendensen fanns långt tidigare. (Jfr bl. a. S. Carlsson: Svensk ståndscirkulation 1680–1950, Uppsala 1950, s. 41 ff. och 47 ff., och H. Schück: Gustaf III, Sthlm 1904, s. 68.)

³⁶ Till dem som var inblandade eller delaktiga i »stämplingarna» 1756 hörde både Johan Ludvig Hård och kammarherren baron Erik Wrangel. Även Otto Jakob Zöge (sedermera general) stod småningom Lovisa Ulrika relativt nära och fungerade en tid som särskild postiljon mellan henne och Berlinhovet. (Jfr F. Arnheims utgåva av Lovisa Ulrikas korrespondens, vol. I s. 271, brev 288.)

Stora salen i »Lövens hus» (det Schönfeltska palatset) på Stora Nygatan.

kommer man till tiden omkring 1730. Med kännedom om övriga faktorer (dödläget ca 1709–21, Romans återkomst, uppräckningen under 1720-talet etc.) förefaller det rimligt att betrakta konsertföretaget 1738 såsom en åtminstone indirekt produkt av Romans initiativkraft och pedagogiska insatser. Ur ett sådant perspektiv skulle också Brants roll bättre kunna fixeras. Vid ca 24 års ålder var han såsom lärjunge till Roman vuxen uppgiften att mera självständigt påtaga sig ansvar för en musikverksamhet bedriven av med honom ungefärligen jämnåriga eller yngre talangfulla musikamatörer.

En annan värdefull upplysning i Reuterholms dagboksanteckning gäller konsertlokalen: »det så kallade Lövens hus på Stora Nygatan». Beteckningen »Lövens hus» hör inte till de dåförtiden vanliga och kända på stadens patricierhus, och någon direkt vägledning står inte att finna i nyare litteratur om Stockholms äldre byggnadshistoria.³⁷ Men enskilda personnamn kunde knytas till särskilda byggnader av många olika skäl, olika namn kunde avlösa varandra beträffande en och samma byggnad, och det finns åtskilliga exempel på att vissa hus under rätt lång tid framåt kunde benämnas efter en person, som blott ägt huset under relativt kort tid.

Lokaliserar man de medlemmar av familjen Löwen, som under 1730-talet var bosatta eller åtminstone mantalsskrivna i »Gamla stan», står valet mellan hus i resp. kvarteren Aurora (det s. k. Petersénska huset) och Thisbe (det s. k. Schönfeltska huset, tidigare Lennart Torstenssons hus).³⁸ Av två skäl måste det förstnämnda alternativet utgå. Dels överensstämmer det icke med Reuterholms adressuppgift (vilken får förmodas vara korrekt, också om Reuterholm såsom icke stockholmare kunde tänkas ha förväxlat Nygatorna), dels är det framför allt huset i kvarteret Thisbe, hus nr 1, som erbjuder en stor och för konsertändamål lämplig sal.³⁹ Något ytterligare alternativ finns inte.

Konserterna måste sålunda ha avhållits i den praktfulla sal, som inreddes (troligen i början av 1680-talet) i det berömda Schönfeltska huset vid Stora Nygatan. En utförlig redogörelse för både husets och salens historia återfinns i Tord O:son Nordbergs uppsats Greger von Schönfelts palats och praktsal.⁴⁰ Åren 1705–24 hade huset ägts av Arvid Bernhard Horn, därpå övergick det i

³⁷ Jfr t. ex. R. Josephson: Borgarhus i Gamla Stockholm, Sthlm 1916. Här finns namnet Löwen överhuvudtaget inte i namnregistret. Inte heller berörs någon Löwen i de fylliga kommentarer och kritiska rättelser, som av arkivarie Gunnar Hellström införts i SSA:s exemplar av denna skrift.

³⁸ Enligt mantals- och kronotaxeringslängder för tiden ifråga, SSA.

³⁹ För denna identifikation har jag erhållit stöd av arkivarierna Gunnar Hellström och Tord O:son Nordberg i korrespondens (våren 1964), för vilken jag här får uttrycka min tacksamhet.

⁴⁰ S:t Eriks årsbok 1952, s. 99–130. Beträffande husets senare öden må nämnas att det 1746 inköptes av en brukspatron Jean Le Febure, att Kungl. Vetenskapsakademien där fick sitt hemvist 1778 och att byggnaden längre fram togs i anspråk av Järnkontoret.

slakten på hans makas sida till Christina Piper, vilken vid ej närmare känd tidpunkt mellan 1724 och 1728 överlät huset på sin svärson generalmajoren m. m. Axel Löwen.⁴¹ Löwen försålde det redan 1728 till en handelsman Johan Zedritz (död 1732), nästa ägare var handelsmannen och brukspatronen Anders Sahlstedt (död 1739).⁴² Att huset under sådana förhållanden var känt som »Löwens hus» ännu 1738 kan förefalla egendomligt, men parallellfall till en sådan sedvänja saknas ingalunda. Sålunda ägde Georg von Schönfelt samma hus blott ett par år (från 1673 till 1675 eller 1676), men likväl har hans namn varit förknippat med byggnaden ända in i vår tid (kanske på grund av de stora ombyggnader som slutfördes på hans änkas tid och även i anknytning till den gränd intill huset, som alltså bär hans namn).⁴³

Den stora salen i det Schönfeltska eller »Löwenska» huset har (av de i nyssnämnda uppsats publicerade ritningarna att döma) en golvyta på ca 8 × 12,5 meter och var därmed en av de största tillgängliga salarna i dåtidens Stockholm näst efter Riddarhussalen. Där kan alltså utan svårighet ha rymts den rätt talrika skara av musicerande och lyssnande personer, som det enligt Reuterholms uppgifter måste ha varit fråga om. De äldre fotografier av salen, som finns på Stockholms Stadsmuseum är inte lämpade för reproduktion, men den här återgivna bilden, tagen efter restaurationen 1951, kan kanske ge en viss uppfattning om den miljö, i vilken de allra tidigaste »kavaljerskonserterna» i Sverige ägde rum.⁴⁴ Intressant i sammanhanget är följande uppgift i Nordbergs uppsats: »Från vestibulen i det nya trapphuset kom man genom ett litet förrum till den i långväggens mittaxel belägna entrén till festsalen. I den översta våningen förde ett liknande förrum till 'ett skrank med liten dörr till en altan uti salen'. Ovan entrén till festsalen fanns sålunda en musikläktare.»^{44a} Huruvida den »musikaliska akademien» 1738 utnyttjade denna läktare eller utförde musiken nere i salen är naturligtvis ovisst.

Det tredje spörsmål, som aktualiseras av Axel Reuterholms anteckning, gäller själva organisationen av konserterna. Härvidlag är det av särskilt intresse att sammanställa hans uppgifter med vad Brant själv anfört i sin fram-

⁴¹ Axel Löwen (1686–1772) blev befälhavare över trupperna i Finland 1737 och riksråd 1739. Han ägde bl. a. ett rikt bibliotek och stora konstsamlingar, vilka efter hans död skänktes till staden Stralsund.

⁴² Förhållandet att denne handelsman och sedermera hans änka ägde huset vid tiden för konsertgivningen ger en rimlig förklaring till att de unga adelsmännen betalade hyra, bränsle och ljus etc., vilket knappast skulle ha kommit ifråga, om en man som Löwen alltså hade ägt huset.

⁴³ T. O:son Nordberg, op. cit. s. 103 f.; Josephsons uppgifter (op. cit. s. 247 f.) härvidlag felaktiga.

⁴⁴ Bilden tagen 1965 för STM av Stadsmuseets fotograf Lennart af Petersens.

^{44a} Op. cit. s. 116. De viktigaste källhänvisningarna i sammanhanget refererar till UUB, Nauckhoffska saml. X 278 r, samt en beskrivning i Stadsingenjörskontoret från 1765.

ställning till överste marskalken i juli 1743.⁴⁵ Brant redogör här för hur han »per viam Subscriptionis eller abonnement sökt at vinna detta mit ändamål». Sedan redogör han för hur konserterna måste upphöra på grund av drottningens död (dvs. sorgeåret); därigenom var »så få subscriptioner skiedda at föga inflyta kunnat til ersättjandet af det förut giorda penningelån». Det heter vidare att »alla Subscribenter som dessinnan ej erlagt p[en]glar för sina Tagne Billetter, nu giöra dem disputerliga, så at ej något af dem står at erhållas»; härigenom säger Brant sig ha »i gäld blifvit fördjupad». Var och en som nuförtiden avläser dessa formuleringar tänker oundvikligen på en abonnemangsbetalande *publik* och tar för givet att det var åhörarna som var subskribenter. Ordet »Billetter» förefaller tydligt peka i denna riktning; i någon form tycks åhörarna ha betalat inträdesavgift. Men de »sammanskott», som Reuterholm skriver om, tycks uppenbarligen gälla någonting helt annat. Enligt honom lämnade *de medverkande själva* bidrag till lokalhyra, ljus, ved och vaktmästare. Antager man att ensemblen 1738 förutom hovkapellisterna omfattade åtminstone 20–25 personer (tretton namngivna »unga herrar» och »många andra därtill»), skulle sammanskottet bli bortåt 3 500–4 000 dlr Kmt, alltså ett rätt betydande belopp. Reuterholm säger sig också »tro» att en del av summan använts till »at betala H^{rr}. Capellisterne».

De båda huvudkällorna företer tydligen bristande överensstämmelser. Men måhända är motsägelserna blott skenbara? Det var ju fråga om en verksamhet som pågick flera år, och det kan mycket väl ha inträffat förskjutningar och förändringar i den organisatoriska uppläggningsen från 1738 till 1740-talets början. En sådan tolkning förefaller — ehuru utsagd eller åtminstone otillräckligt motiverad — figurera bakom beskrivningarna hos P. Vretblad, Norlind–Trobäck och Walin. P. Vretblad nämner inte abonnemangskonserterna 1738 i sin förteckning, däremot gör han gällande att sådana ägde rum i Stora Rådhus-salen från slutet av 1740 till påsktiden 1743. Uppgifter om vilka krafter som stod bakom de sistnämnda saknas. (Jfr även VrK s. 24.) I Norlind–Trobäck hävdas — utan explicit källmässigt stöd — att det var Brant, som ordnade dessa abonnemangskonserter fr. o. m. 3.12.1740. (S. 79.) Walin uttrycker sig mera försiktigt (WaKSMA s. 63): »Vi känna inte närmare till hur länge de Stockholmska adelsherrarnas *Académie de musique* befann sig i verksamhet. Måhända utgjorde Brants abonnemangskonserter under åren 1740–41 och 1743 ett slags fortsättning i egen regi på densamma.» Den avgörande länken ur källmässig synpunkt måste i båda de sistnämnda fallen vara de Brant-dokument, som publicerats av H. Nyblom i STM 1921; Walin hänvisar f. ö. flerstädes till dessa. Källorna torde ge till-

⁴⁵ KB, Eichhornska saml. Skrivelsen återgiven i H. Nyblom, op. cit., s. 119–122.

räckligt stöd för ett fastställande av att det verkligen var fråga om en kontinuerlig fortsättning, något som även vinner stöd genom förhållandet att be-teckningen »Musicaliske Academien» bibehölls. Under 1740 måste verksam-heten ha flyttats från »Lövens hus» till stora rådhusalen i Bondeska palatset. Överflyttningen kan ha samband med handelsmannen Sahlstedts död 1739, möjligen också ha framtvingsats av att huset — enligt bouppteckningen efter denne (1741) — behövde »ansenlig reparation».

Det finns anledning att ännu något uppehålla sig vid förhållandet mellan Reuterholms dagboksanteckning och Brants skrivelse. Dels gör Brant gäl-lande att företaget tillkommit på hans eget initiativ, dels hävdar han uttryck-ligen att han skött det »utan någon min egen profit» (»hafwandes jag måst räkna hedern af inrättningen för min enda betalning»). Det är han som gjort det ekonomiska risktagandet och småningom (1742) drabbats av en skuld på »öfwer 200 dlr Kmt». Kan detta vara riktigt? Enligt Reuterholm är det »ett sällskap av våra unga herrar», som har »sammansatt» sig med Brant m. fl. hovmusiker och därvid själva tillskjutit medel; formuleringen ty-der närmast på att initiativet kom från gruppen av adliga musikälskare och att dessa i andra hand engagerat fackmusikerna.

Att hovkapellisterna alldeles oegennyttigt skulle ha bistått de rika adels-yinglingarna utan att erhålla minsta förstärkning av sina tämligen blygsamma kapellistlönor är a priori osannolikt. Reuterholms förmodan att de fått betal-ning bekräftas också av Brant själv, när han skriver att företaget burit sig »intill år 1741, emedan både skuld och orquester blifvit af de influtna Sub-scriptioner betald vid hvarje termins slut». Enligt Reuterholm fick amatö-rerna av år 1738 ingalunda betalt; tvärtom betalte de för att få medverka. Ätminstone vid denna tidpunkt måste den »orkester» (dvs. de medlemmar), som fick betalt, alltså uteslutande ha varit de rätt fåtaliga hovkapellisterna. Också om läget i olika hänseenden ändrade sig omkring 1740, är det osanno-ligt att de adliga musikälskarna någonsin uppburit arvoden. Men att Brant ensam av hovmusikerna blivit lottlös vid båda dessa tidpunkter är inte någon övertygande uppgift.

Däremot ter det sig rimligt att ansvaret för både verksamhetens kontinuitet och för räkenskaperna mer och mer kom att flyttas över från amatörernas krets till Per Brant, vare sig detta var självpåtaget eller inte. Man kan t. ex. tänka sig att den ursprungliga gruppen av unga officerare förlorade något av den första entusiasmen, förutom att en del av kretsen rätt snart skingrades, och att den för företaget säkerligen desto mera entusiastiske Brant dels fick övertaga alltmera av ansvaret, dels medvetet började räkna med verksamheten som en — reell eller framtida — regelbunden inkomstkälla. Genom en sådan

tolkning upphävs åtskilliga av källornas — alltså kanske skenbara — mot-sägelser, och det ter sig i så fall också rimligt att det blev Brant som främst drabbades av det plötsliga avbrottet i konsertverksamheten.

Huruvida några av Brants många vackra musikalieutskrifter förfärdigats i samband med konserterna 1738–1742 är ännu inte möjligt att avgöra.

I övrigt finns från denna period blott att notera ett initiativ till en offentlig konsert på Riddarhuset, känt genom Brants anhållan enligt ridderskapets pro-tokoll av den 3 juli 1741.⁴⁶ Denna »sommarkonsert» saknas i Vretblads kon-sertförteckning.

Enligt skrivelsen av den 9 juli 1743 måste subskriptionskonserterna upp-höra till följd av sorgetiden efter drottningens död den 24 november 1741.⁴⁷ Brant fick sedan tillstånd att ånyo börja med konserterna »nästledne Januarii månad», dvs. januari 1743. Men nu »hände det oblida öde, at de ej långt därefter blefvo förbudne». Hur det förhöll sig med detta förbud och av vilken myndighet det i så fall utfärdats, har jag ej lyckats komma underfund med trots efterforskningar i åtskilliga arkiv.

ANNAN MUSIKUTÖVNING

För de återstående åren (1743–1767) kan endast anföras få och obetydliga notiser om Per Brants musikverksamhet utanför den reguljära hovtjänsten. De nämnes här i tidsföljd.

Den 9 dec. 1746 avled Carl Gyllenborg. Bland mycket annat var han kansler vid Uppsala akademi och hade gjort lärosätet stora tjänster. Den hög-tidliga parentationen över honom ägde rum i Uppsala i början av mars föl-jande år, varvid åminnelsetal hölls av professorerna Celsius och Ihre. Vid hög-tidligheten skulle också musik utföras. Men inte oväntat äventyrades de musi-kaliska inslagen i sista stund genom den notoriske krångelmakaren Engel-hardts förvållande. I Annerstedts referat av domkyrkorådets handlingar heter det härom: »Det hade gått så långt, att vid parentationen öfver Gyllenborg måste man efterskicka kunglige kapellmästaren Brandt från Stockholm med kapellister, och att vid festerna i anledning af kanslersvalet [konung Adolf Fredrik] studenterna måste hjälpa till själva utan Engelhardt ...».⁴⁸ Frågan

⁴⁶ »Herr Landtm. anmälte at en af K. Capellet benämnd *Brandt* hos R. o. A. anhåller at nästkommande torsdag få upföra en musique på Riddarhus-salen. R. o. A. gofvo likaledes härtil deras samtycke.» (Sveriges Riddarskaps och Adels Riksdags-Protokoll, del 12 s. 433.)

⁴⁷ Avbrottet omfattade tiden 25.11.1741–4.1.1743, vilket i motsats till vad P. Vretblad hävdar (VrK s. 24) helt överensstämmer med inställandet av all teaterverksamhet under samma period.

⁴⁸ Annerstedt: Uppsala universitets historia, vol. 3:2 s. 528. Notisen även anfordrad av C.-A. Moberg i Musik und Musikwissenschaft an den schwedischen Universität (MIMG 2:1, 1930, s. 14 not 2). Moberg sammankopplar dock Brants medverkan med valet av Adolf Fredrik till universitetskansler istället för med minneshögtiden över Gyllenborg.

om i vilken utsträckning hovkapelletts krafter biträtt vid andra tillfällen i Uppsala under denna tid är intressant men kan här inte närmare behandlas.

År 1748 påträffas Brants namn i samband med utförandet av »*Musique bey Installirung* derer König[lichen] *ordens*», som det heter på en bevarad kvittens, daterad den 13 februari 1752.⁴⁹ Brant erhöll vid detta tillfälle ej mindre än 466 dlr [Kmt]. Instiftandet av de nya kungliga ordnarna var onekligen en viktig händelse under Fredrik I:s regering. Att deras högtidliga »installation» skedde under hovkapelletts medverkan är naturligt.⁵⁰ Någon speciell bekräftelse rörande Brants medverkan och hans särskilda honorar finns dock ej i Kungl. Maj:ts ordensarkiv på Kungl. Slottet. (I dessa handlingar nämns endast den »wedergjällning för dess upwachtnung wid Ordens Predikningarne», som »siungaren wid St: Clarae Församling» Carl Nordén skulle undfå i april med löfte om ytterligare 20 dlr Smt »för hvarje gång han med sång upwachtar».⁵¹ Överhuvudtaget saknas uppgifter om vid vilket särskilt tillfälle — väl sannolikt »stora ordensdagen»? — Brant medverkat, liksom om vilken musik, som då utfördes.

Nästa evenemang, som kan förknippas med Brants namn, är framförandet av Olof von Dalins »*Herde-Spel i tre öppningar*, vid Hans Maj:ts återkomst från sin finska resa, til Drottningholm: På Hennes Maj:ts befallning föreställt i trädgården vid bemålte Kongl. Lust-slott d. 11. Aug. 1752.»⁵²

Texten, som Dalin lär ha skrivit ihop på mindre än en vecka, är — för att citera Agne Beijer — en bukett »flyktighetsdikter», som »slå an en förut ohörd ton i den svenska vitterheten»;⁵³ eljest är herdespelet väl endast känt och ihågkommet genom att ett visst parti däri fyra år senare befanns åtalbart. Partiet ifråga gäller Lycas i pjäsen, som ordar om fyra hästar, som skulle spännas för kungens vagn, »att herren sjelf måtte få köra», medan hästarna »bara skulle gnägga». Med Dalins Sagan om hästen i gott minne låg det för

⁴⁹ UUB, F. Barthelsons autografsaml. nr 551. (Fotokopia i MAB, nr A:20:12-13.) Jfr F. Wernstedt: Kungl. Svenska Riddarordnarna. Historisk översikt. [i:] Kungl. Svenska Riddarordnarna, vol. I (red. H. J. S. Kleberg), Sthlm & Malmö 1935. — De kungliga ordnarna stadfästes den 14 mars 1748 men antedaterades till den 23 februari. De första ordensförläningarna ägde dock rum först på »Stora ordensdagen», som var Fredrik I:s födelsedag. (Längre fram förlades ordensdagen till 28 april.)

⁵⁰ Jämför G. J. Ehrenswards skildring av ordensdagen 28 april 1780 (op.cit., vol. II s. 163-167). Här figurerar hovkapellet dock endast i samband med taffelmusik på eftermiddagen och kvällen.

⁵¹ (Stockholms Kungl. slott; K. Maj:ts ordensarkiv:) Kongl. Svenska Riddare Ordernes Hufvudbok för Åhr 1752, pag. 32 och 256, samt Kongl. Seraphimer Ordens Protocoller 1748-52, pag. 246. I Hufvudböckerna för 1748-1751 finns inga uppgifter om kostnader för musik. 1752 hade Nordén gjort sig förtjänt av ytterligare 20 dlr Smt.

⁵² Denna titel hämtad från Lars Salvius' texttryck. Andra formuleringar förekommer i musikmaterialet i MAB.

⁵³ Ur kommentaren i programtrycket för Drottningholmsteatern, maj 1953.

många samtida naturligtvis nära till hands att identifiera de fyra hästarna med fyra stånden. Och raderna lästes med nya och skärpta ögon under samman-svärjningsåret 1756. Brant kan inte ha haft någon som helst delaktighet i själva texten, men hans medverkan i herdespelet hör till de detaljer, som markerar att han denna tid stått både drottningen och Dalin nära.

Vare sig hovkapellmästare Brant själv ledde instuderingen och framförandet av musikinlagorna i herdespelet på Drottningholm eller ej, kan det inte råda någon tvekan om att det var han, som sammanställde och arrangerade musiken. Notmaterialet (i MAB, Serie I nr 1062) är till största delen utskrivet av Brant själv. I hans piktur föreligger minst ett exemplar av nästan varje stämma, de enda exemplaren av vissa sångstämmor samt diverse små lappar med numrerade förteckningar på satser och danser. Lapparna har sannolikt stått på instrumentalisternas notpulter och under framförandet tjänstgjort som »vägvisare» genom stämmaterialet. En sådan behövdes nog, ty materialet visar att flera versioner (satsföljder) prövats, och det är inte genomgående en lätt uppgift att ur de motsägelsefulla uppställningarna och numreringarna rekonstruera hur musiken egentligen framfördes.

Eftersom det knappast eller blott i mycket begränsad utsträckning kan vara fråga om kompositioner av Brant, skall musiken till herdespelet kommenteras redan här men endast i största korthet. Musikinlagorna bildar en relativt enhetlig följd, omfattande omkring sexton nummer (inklusive en uvertyr och »Slut Sinfonien», vilka ej ingår i notmaterialet), vidare finns i kapseln en grupp »Balli» (fem danser) och två »Ballets pour Monsr Le Baron Fr: Horn». I förbigående kan nämnas att ett par melodier är hämtade ur verk av J. H. Roman (satser ur Drottningholmsmusiken samt Dalin-sången »Äta litet, dricka vatten») och att sången »Herdar höjen Edra toner» uttryckligen markerats »Coro: F. Graun», alltså lånats från Lovisa Ulricas favoritkompositör. Redan detta urval med associationer eller anknytningar till Drottningholm, Dalin och Berlin vittnar om — skall vi kalla det sensibilitet för drottningens faiblesses ...

Sannolikt är även den övriga musiken till herdespelet helt eller i huvudsak ett »montage» av lån och/eller parodiförfaranden. Detta antagande utesluter inte att åtminstone något nummer (t.ex. någon dans) kan ha komponerats av Brant.

Både i ett bevarat exemplar av texttrycket (nu i Drottningholms teatermuseum) och i notmaterialet lämnas uppgifter om rollinnehavarna 1752.⁵⁴ Det är idel

⁵⁴ Namnlistan finns återgiven i Drottningholmsteaterns programtryck till framförandena 1953. Musiken hade till dessa föreställningar bearbetats för praktiskt bruk av bibliotekarie Åke Lelky.

kända namn ur hovets inre kretsar, och Dalin har i ett brev till Carl Gustaf Tessin själv intygat att »dessa damer och herrar spelade med sådan fulländning hvar och en sin rol att det var en glädje att se det». Bland dem som hade sångnummer att utföra märks greve Bielke som Arcas, kapten Sprengporten som Tirsis och baron Falkenberg som bonddrängen; greve C. G. Bark som Lycas hade flera dansnummer men ingen sång. Övriga medverkande: Flora: fr. v. Düben; Daphne: fr. A. Strömfelt; Iris: fr. V. Strömfelt; Damon: gr. Bark; Celadon: gr. C. F. Lieven.

I samma kapsel (MAB Serie I nr 1062) ingår också en vacker blyertsskrift i Brants piktur av fem »*Airs Chinois*»; i stämmaterialet är dessa försedda med (obesiffrade) Basso-stämmor (!). Melodierna är de samma, som Jean Baptiste Du Halde publicerade i sin *Description ... de la Chine* 1735.⁵⁵ Dessa kinesiska melodier — sedermera så flitigt utnyttjade — har emellertid inte det minsta med Dalins herdespel och dess musik att göra. Varför finns de då bevarade tillsammans med musiken till herdespelet?

På denna fråga om Brants avskrifter och bearbetningar av de kinesiska melodierna kan man svara med följande hypotes. Till drottning Lovisa Ulrikas födelsedag 1753 lät Adolf Fredrik som bekant bygga ett litet kinesiskt hus, som blev den blygsamma föregångaren till Carl Fredrik Adelcrantz' China slott.⁵⁶ Lovisa Ulrika skriver själv om denna händelse i ett brev från Drottningholm till modern Sophie Dorothee den 27 juli 1753:

»Elle commença par la comédie. Celle-ci finie, le Roi me proposa une promenade. Il me mena derrière le jardin, et je fus surprise d'y trouver un vrai enchantement, le Roi ayant fait construire un palais chinois, que est la plus jolie chose qu'on puisse voir. — — — Mon fils aîné était à la porte du palais, habillé en prince chinois, suivie des cavaliers de la cour habillés en mandarins civils ... — — — Après qu'on examiné toutes ces belles choses, le Roi fit danser un ballet chinois au son d'une musique de janissaires. Pendant le souper toute la maison fut illuminée, et ce ne fut qu'à regret que chacun se retira de ce charmant endroit.»⁵⁷

Drottningens brev — för en gångs skull odelat entusiastiskt — bevisar att något slags musik framförts vid detta tillfälle. Hur »janitscharensemblen»

⁵⁵ Melodierna förekommer hos Du Halde både i Paris-utgåvan 1735, Tome III intill s. 267, och i Haag-utgåvan [La Haye] 1736 intill s. 328. (Däremot ej i den tyska Rostock-utgåvan från 1747/49.) Med största sannolikhet har Brant haft tillgång till Lovisa Ulrikas eget exemplar av Haag-utgåvan, som försett med hennes krönte spegelmonogram numera förvaras i KB. (Melodibilagan saknas i UUB:s exemplar.)

⁵⁶ Byggnaden och evenemanget finns behandlade eller berörda flerstädes i den konsthistoriska facklitteraturen, bl. a. av A. Lindblom och N. G. Wollin. Paviljongen forslades på en präm från Stockholm ut till Drottningholm.

⁵⁷ [F. Arnheim, ed.:] Luise Ulrike, Ungedruckte Briefe ... II, Gotha 1910, s. 329 (brev nr 410).

varit beskaffad vet vi ännu så länge ingenting om, men säkerligen har den använts för att skapa illusion av någonting »orientalistiskt», musikaliskt kineseri inbegripet. Det förefaller alltså i hög grad sannolikt att de av Brant avskrivna och lätt »bearbetade» kinesiska melodierna, som råkar finnas bevarade tillsammans med musiken till herdespelet 1752, utnyttjats just för födelsedagsevenemanget på samma plats 1753. I så fall torde Brant vara en av de första i musikhistorien, som utnyttjat dessa melodier, låt vara på ett blygsamt sätt och i tillfälligt sammanhang.

I en odaterad tablå över »*Orquestern till Theatern*», bevarad i överhovintendentens arkiv,^{57a} finns längst ned efter musikernamnen följande anteckning: »Och att Capelmästaren Brandt lefwererar Musiquen som här till ärfordras». Tablån är undertecknad »Adolph Friedrich». Eftersom herdespelet faktiskt inte uppfördes på någon teaterscen och dessutom skulle vara en överraskning för kungen efter hans Finlandsresa, torde det vara fråga om en helt annan föreställning. Tidpunkten för denna kan med hjälp av de angivna musikernamnen preliminärt avgränsas till senast november 1758 och troligen knappast före 1751.^{57b} »Lefwererar» bör nog inte i första hand tolkas så att Brant skulle komponera teatermusiken; snarare avses att han skulle svara för urvalet av musik och eventuellt utskrift av notmaterial (liksom ifråga om herdespelet).

Närmast efter herdespelet skall noteras den ovan nämnda Riddarhuskonsertern den 25 april 1753. Den var ett slags recettkonsert för altsångerskan Kayser, »die bald abreisen wird». ⁵⁸ (Handlingar bestyrkande hennes Sverigevistelse resp. hennes avresa har visat sig svåra att få fram utöver de torra fakta som återfinns i hovstat-kassaräkenskaperna. Troligen kvarstannade hon betydligt längre, eller återkom hon kanske efter en utlandsvistelse?⁵⁹ I varje fall är detta det enda verkligt »offentliga» konserttillfälle, i samband

^{57a} Byggnadsstyrelsens arkiv: Överintendentsämbetet D II a 2. Afgjorda mål före 1811. Kungl. Operan. [Kapsel] 1755–83.

^{57b} Listan upptar »Directeuren Meijer» samt åtta musiker, dels ur hovkapellet dels ur furstliga kapellet, nämligen »Karlander, Chernecou, Knapp, oboe & Violin, Dikman Junior, Flauto Trav: Violin, Viola, Corno, Joh. Torstenson Violin & Viola, David contra Basso, Friedrich Fagotto, e Corno de Caccia, Palmstedt Violoncello.» En del av dem var »gamla i gården» vid Adolf Fredriks trontillträde, nästan alla medverkade vid kröningen 1751. »Chernecou» (Chernicow, Schiernicau etc.) avled den 14 november 1758. Carlander kom in i hovkapellet först i december 1758 men verkade dessförinnan i furstliga kapellet från 1750-talets början.

⁵⁸ Se ovan s. 26 och not 31.

⁵⁹ 19 mars 1758 gavs ånyo en konsert i Stockholm till hennes förmån (VrK nr 131). G. J. Ehrensvärd skriver i sina Anteckningar om svenska teaterns uppkomst från april 1777 (op. cit., del I, s. 220): »En gammal tyska, fru Keijserin, hwilken äfven var betald som sångerska, men i sin ungdom spelt en mycket angenämare role, var nu sjuttio år gammal, otjenlig til ett några veckor gammalt spectacle.» Han avser här 1770-talets början.

med vilket Brants namn finns angivet i de dåtida tidningarnas konsertnotiser.

Följande år, 1754, skrevs för hovet i Stockholm en kantat med svensk text, »*Kom Svealand och låt dit frödeqväde höras*». Textens åthävor är högst royalistiska. Den andra arian börjar: »Stora Drottning dygdens Smycke / Himlens vän af Guda-Stam, / Sverges Skatt i Svenska[r]s tycke / Släpp till Dig vår wördnad fram.» I ett recitativ hyllas särskilt »vår älskade Cron-Printz, Printzessan lijkaså / Arf-Printzarne jämväl, at inter hända må». I den avslutande körsatsen hyllas »vårt dyra Stora Konga Par», och den duett som följer innan körsatsen tages *da capo* sammanfattar textens ämne och konventionellt devota attityd i raderna:

»Så länge Adolph och Vlrica
i Deras ätt ej saknas må;
Så länge måste oro vjka
och Sverge högsta Sällhet nå.»

Textförfattaren är okänd och så även tonsättaren. Notmaterialet till denna »Cantata vid Ny-Året 1754» finns bevarat i Kungl. Musikaliska akademibibliotekets Roman-samling (MAB:Ro nr 7 a, 7 b). Men såsom jag i annat sammanhang visat, föreligger varken källmässiga eller stilistiska stöd för antagandet att verket är komponerat av Roman.⁶⁰

Det enda man tills vidare har att taga fasta på, är att både partituret och stämmorna är utskrivna av Per Brant. Härvid är anmärkningsvärt att partituret inte överallt är fullständigt utskrivet, något för den skicklige kopisten Brant mycket ovanligt. Inte heller har han angivit något tonsättarenamn, ehuru detta ifråga om ett dåtida verk med svensk text under alla förhållanden måste ha varit honom bekant.

I mina Roman-studier (1955) lämnades frågan om auktorskapet till kantaten (spec. dess sinfonia) öppen med det särskilda påpekandet att »om kantaten inte är av Roman, måste Brant själv komma i blickpunkten som tänkbar tonsättarekandidat».

En sak förefaller säker: Brant, som själv skrivit ut notmaterialet till denna nyårsmusik, ledde med största sannolikhet framförandet därav inför det kungliga hovet. Åren närmast före 1756 tycks han ju ha stått högt i gunst vid hovet. Men vilka kan komma i fråga som tonsättare? Antalet komponister som detta år kunde ha skrivit en stor kantat till den kungliga familjens ära är inte särskilt stort. Det är främst H. P. Johnsen, F. Zellbell d. y., A. N. von Höpken och Brant själv, som kan komma i fråga. (Uttini hade ju ännu inte

⁶⁰ Jfr BeRI, verknr 36. Källkritisk diskussion s. 244 (under »grupp 6!»), stilkritisk diskussion s. 388. Källmaterialet saknar helt tonsättarbestämningar tillkomna före 1900-talet och tycks snarast av en ren slump — eller på grund av det lösaste förmodande — ha hamnat i Roman-samlingen.

kommit till Sverige.) Härutöver återstår egentligen endast ett annat alternativ: att kantaten helt eller till väsentliga delar är en parodi, alltså utgör en sammanställning av arior m. m. ur en eller flera andra (alltså även utländska) tonsättares vokalverk — möjligen med undantag för recitativen. Under ett för paroditekniken så gyllene tidevarv som det mellersta 1700-talet är det nödvändigt att taga även denna möjlighet med i beräkningen. (Av flera skäl finns det i så fall anledning att i första hand söka förlagorna i Berlin.)

Under alla förhållanden måste kantaten dryftas bland »verk förknippade med Per Brants namn». En annan intressant fråga — som möjligen sammanhänger härmed — är vem som författat kantatens text. Versmakaren är inte angiven och har inte kunnat identifieras, men så förhåller det sig ju med åtskilligt av 1700-talets tillfällighetsdiktning.⁶¹ I detta speciella fall infinner sig emellertid en kanske oväntad kandidat: odeförfattaren och royalisten Per Brant själv! Det förefaller nämligen inte alls uteslutet att han kan vara upphovsman till kantattexten, alldeles oavsett vem som komponerat musiken. Eller rättare: man kan inte a priori utesluta Brant bland de tänkbara textförfattarna. Men är det Brant som skrivit texten, synes detta — i kombination med att tonsättarenamn saknas i källan — snarare kunna tyda på att musiken antingen sammanställts eller komponerats av honom än att den alltigenom är ett verk av en annan tonsättare.⁶²

Så långt kan man föra resonemanget om nyårskantaten 1754 utan att beröra musikalisk-stilistiska frågor, vilket tillhör ett senare avsnitt. Problemet måste alltså tills vidare lämnas olöst.

Efter denna tid blir uppgifterna om Brant mycket tunnsådda. För året 1756 kan anföras två notiser. Sedan är det tyst.

Den ena notisen från 1756 tilldrar sig visst musiksociologiskt intresse. I överste marskalkämbetets diarium från detta år berörs en lånetransaktion, som Brant haft med bryggaren Simon Wire. Skulden hade successivt vuxit under åren 1749–1755 och upplöpte slutligen till 2 029 dlr Kmt, »hwaraf sedan bliwit afdragne 570 dlr dem Wire för en i St Olofs Kyrkja uppförd *Musique*, Bem[äl]te Capellmästare godtgjort, 1 459 dlr Komt återstår».⁶³

⁶¹ För bistånd vid försöken att identifiera texten får jag tacka fil. lic. Sven G. Hansson, föreståndaren för Svenskt Visarkiv fil. lic. Bengt Johnsson och docenten Sten Malmström.

⁶² Docent Sten Malmström har haft vänligheten att företaga en stilistisk jämförelse mellan kantattexten och Brants oden, för vilket jag här får uttrycka min tacksamhet. Se bilaga II, s. 45. Av utlåtandena förefaller det möjligt att draga slutsatsen att även fru Nordenflycht är tänkbar som författare till kantattexten.

⁶³ Om S:t Olofs församling se G. Hellström: Stockholms stads herdaminne, Sthlm 1951, s. 512 ff. S:t Olof var sedan 1673 annexförsamling till S:t Klara; kapellet låg vid den dåtida Barnhuskyrkogården. 1773/75 blev S:t Olof separat församling, nu under namnet Adolf Fredrik.

I sin förklaring över utskökningsmålet har den beträngde kapellmästaren emellertid »i anseende til åtskilliga anförde omständigheter och inwäningar påstått att 1200 dlr Kmt för *Brants* besvär wid *Musiquens* upförande i *S^{ct} Olof* måtte utom förenämnde 570 dlr blifwa beräknade och af *Wires* uppgifne fordran afdragas». Sistnämnda begäran avslogs dock, och eventuellt ytterligare besvär hänvisades till övre borggrätten.⁶⁴

Vilket år musiken på bryggarens uppdrag utfördes framgår inte av handlingarna, inte heller för vilket ändamål, än mindre om Brant i övrigt hade några förbindelser med Wire. Notisen ger ändå ett konkret exempel på en — måhända vanlig — typ av uppdrag utom tjänsten och även av biinkomster för en hovmusiker.

Den andra uppgiften från 1756 gäller planer på medverkan av hovkapellet i Riddarholmskyrkan (alltså utanför de uppdrag där, som var förknippade med den ordinarie tjänsten). I en skrivelse till konungen av den 20 dec. 1756, undertecknad av W. Düring och kontraserad av J. A. Bellman — sålunda från överståthållarämbetet — framförs följande förslag:

»Som uti denna Stadsens HufwudKyrkor långa warit brukeligit, at til Guds tienstens bättre Zirande på större högtidsdagar upföra Musiquen, hwilket jämwäl bordt skie i Riddarholms Kyrkan, icke allenast efter allmänna KyrkoLagens 13 Cap.; utan ock i underdånigst följe af Kongl. Maj:^{te} *Specielle Resolution* under d: 21 Martij 1692,⁶⁵ Men sådant numera ej låter giöra sig af Kyrkans swaga inkomst, hwilken knapt förslår til sina *reparationer* och andra oumgängliga behof; så emedan denna Kyrka altid warit som Konungens egen ansedd, och derföre ej mindre, utan wäl mer, än andra Kyrkor, aktad och prydd; Ty hemställes Eders Maj:^{te} nådigste wälbehag, om icke ock Kongl. HofCapellet kunde få befallning, at der hålla *Musique* hwarje Jule, Nyåhrs, Påske- och Pingste dag, då höga Öfwerheten icke är inne i staden, utan wistas på någotdera af sina Lustslott. Jag framhärdar med diupaste wördnad» etc.⁶⁶

Skrivelsen kom till hovkansliet först den 16 maj 1757 och hade den 29 mars samma år försetts med följande påskrift: »Kongl: Maj:^{te} will häröfwer i nåder hafwa inhämtat Herr RiksRådets, Öfwerste Marskalkens [etc.

⁶⁴ RÅA, diarium 1756.

⁶⁵ Jämför även liknande beslut under Gustav Dübens tid samt överenskommelsen 1706 mellan Anders Düben d.y. och Storkyrkoförsamlingen om framförande av musik i S:t Nicolai »Juhl, Påsk och Pingst, första andra och fierde dagarna, Nyåhrs och Trettondedagen, dess utom hwaran Söndag, jämbwähl ock på dhe andre Högtijsdagar, Säsom Kyn-delsmässo, Marie bebodelse, Marie Besökelse, Helga Trefalldigheets Söndag, Midsommar, *Michelis* ock Allhelgonadag, och så länge Marcknad påstår wijd *Michaelie* tijd hwar Söndag, förutan detta, om någre *Extraordinarie* dagar skulle infalla, och Kyrckian för särdeles orsak begiera enn *Musik* ...». (SSA, Storkyrkoförsamlingens arkiv, Tillägg 11. Handl. rörande kantorer, klockare, kyrkomusik o. dyl.) Jfr C.-A. Moberg, UUA 1942: 5, s. 47 f.

⁶⁶ KB, Eichhornska saml. I: 15: 6. (»*Musici*. Allmänna handlingar 1699–1761.»)

etc.] Gref *Claes Ekeblads* underd.^o utlåtande.» Om ärendets vidare öden är ingenting bekant.⁶⁷

*

Vad än »disgracieringen» betydde (Brant kvarstod ju till 1765 som hovkapellmästare och utfick lön till sin död): efter 1756 tycks alla uppgifter om musikaliska insatser från hans sida upphöra. Norlind och Trobäck har t. o. m. hävdad att Brant efter abonnemangskonserterna omkring början av 1740-talet definitivt hade »avslutat sin publika verksamhet». ⁶⁸ Påståendet är ungefär lika osäkert som det är att draga definitiva slutsatser ur de strödda uppgifterna om konserter på 1740- och 1750-talet enligt Vretblads konsertförteckning. Dessutom är våra nutida föreställningar om musikutövningen i dåtidens Stockholm måhända alltför förenklade enligt en nutidspräglad kategoriklyvning i antingen »offentliga» konserter (till vilka man betalade »plåtar») eller »annan verksamhet», som inte förtjänar att kallas konserter. Frågan är också om förekomst eller frånvaro av en tidningsnotis om ett evenemang ensamt kan utgöra kriterium på »konsert» eller »icke-konsert» respektive innebära en definitiv gränsdragning mellan »offentlig» och »icke-offentlig». Skulle man för att komma till rätta med distinktionerna taga hänsyn även till publikens storlek och ståndsmässiga etc. sammansättning, till antalet medverkande och deras kaliber (yrkesmän, amatörer), samt till typen av musiklokal (Riddarhuset, rådhus, »källare», privatpalats, kyrka), skulle gränsdragningsproblemet snarast bli ännu svårare. Men också intressantare under denna första övergångstid mellan auktoritärt och borgerligt samhälle.

Också om sådana problemställningar här måste lämnas därhän, kan det vara av intresse att åtminstone snudda vid frågan om hur omfattningen av Per Brants insatser skall ses mot bakgrunden av vad vi för närvarande vet och de kategoriklyvningar vi för närvarande arbetar med ifråga om frihetstidens »konsertliv». Med stöd huvudsakligen av Vretblads konsertförteckning (som ifråga om åtskilliga felande namnuppgifter o. dyl. kanske aldrig kan kompletteras) och vad som här framlagts är det dock möjligt att åtminstone överblicka vissa fakta och att skissera vissa hypoteser.

Notiserna om offentliga musikframföranden i Stockholms Post-Tidningar och sedermera i Stockholms Gazette och andra periodica förekommer mycket glest fram till 1744. Ofta finner man för hela år endast enstaka notiser, gällande antingen hela serier av konserter (sällan kända i detalj) eller ett sär-

⁶⁷ Efterforskningar med negativt resultat har gjorts i Riksmarskalkämbetets, Överståthållarens och Hovkonsistoriets arkiv samt i Riddarholmskyrkans kyrkoarkiv.

⁶⁸ Kungl. Hovkapellet historia 1526–1926, Sthlm 1926, s. 79.

skilt framförande. (Jfr åren 1738–1743, VrK nr 47–55.) Under återstoden av 1740-talet kommer notiserna desto tätare (VrK nr 56–109 för perioden 1744–1749). Konsertlokal är nu i allmänhet Stora Rådhusalen, och gång på gång meddelas i skilda formuleringar, att H. K. Höghet Kronprinsens kapell medverkar, ej sällan med Perichon som namngiven ledare. Till och med den årliga passionsmusiken utförs nu av dessa krafter (se t. ex. VrK nr 100 den 26 mars 1748). Någon enstaka gång anges att samma kapell fått »ansenlig förstärkning» (VrK nr 102), från hovkapellet, amatörkretsar eller bådadera, och inte sällan nämns H. Ph. Johnsen som tonsättare eller åtminstone som en av de personer, hos vilka biljetter till konserten kan köpas.

Det är naturligtvis fullt ut möjligt att hovkapellet — med eller utan förstärkningar — medverkat vid flera av de konserter, för vilka uppgifter om både orkester och ledare saknas. Men detta lösa förmodande väger sannolikt lätt gentemot de faktiska uppgifter, som entydigt talar för att det 1743 inkomna furstliga kapellet mycket snabbt övertog ledningen.⁶⁹

Under en stor del av 1750-talet är tidningsnotiserna alltför ofullständiga för att ge några som helst tydliga ledtrådar; dessutom är de häpnadsväckande få. (VrK nr 110–130 för åren 1750–1757.) Först 1758/59 börjar (alltjämt enligt tidningsnotiserna) en förnyad aktivitet. Det ligger nära till hands att sätta denna i samband med Romans död och skiftet på hovkapellmästarebefattningen. Men i så fall borde ingen ha haft större möjligheter, »legat bättre till», än Brant. I stället finner man övervägande andra och nya krafter i spetsen för musikevenemangen: i första hand Zellbell d. y., som vädrade morgonluft vid denna tid, vidare Uttini och Perichon, Lalin d. ä. och Wesström. Per Brant fick visserligen den högsta hovmusikertjänsten efter Romans bortgång, men i det gryende »offentliga» musiklivet hade han spelat ut sin roll.⁷⁰

1761 nödgades C. Düben hemställa om väsentliga förbättringar på hovkapellstaten »ifall detta wärck ej småningom aldeles skall förfalla». ⁷¹ Men av allt att döma var förfallet tio år senare ett faktum.⁷²

Preliminärt och alltjämt ofullständigt skulle huvudkonturerna sålunda

⁶⁹ Detta förhållande tidigare påpekat av både Norlind, Vretblad och Walin.

⁷⁰ Jfr ovan s. 39 f. och STM 1963, s. 25.

⁷¹ KB, Eichhornska saml. I: 15: 6. Memorial av den 18.8.1761.

⁷² För att än en gång citera G. J. Ehrensvärd — med vederbörlig reservation för den maliciöse kammarherrens elaka tillspetsningar i yrvaket operanitt: »Orchestern var uti ännu bedräfligare tillstånd; konungens capell bestod till mesta delen af gratialister och musicaliske invalider, de fleste voro sängliggande, somlige blinde, andre döfve, de fleste lame och ofärdige; man hade under de senaste åren nöjt sig, när de kunnat spela en simphonie, innan spectaculerna börjades, och accompagnera rösterna i en liten obetydlig opera comique. Deras förnämsta sysla var at som store virtuoser spela til dans vid hofbaler och dess emellan förtjena sig födan med samma göromål på piqueniquer och lustbarheter. De bästa musici, som förut varit här, voro döde eller bortgångne.» (Op. cit. del 1, s. 220).

kunna skisseras på följande sätt. Från 1731 till sin andra utlandsresa 1735 torde J. H. Roman ha tagit alla eller flertalet viktigare initiativ beträffande konsertverksamhet i Stockholm. Från 1738 till årsskiftet 1742/43 infaller Brants mest aktiva verksamhetsperiod på samma område. Därefter övergår initiativet till det importerade tyska furstliga kapellet, som med all sannolikhet var överlägset både hovkapellet och de bästa inhemska amatörgrupperna. Om orsakerna till nedgångsperioden under 1750-talet vet vi alltjämt mycket litet, men sannolikt sammanhänger det både med tronskiftet, politiska händelser och det då uppflamnade operaintresset. När konsertgivningen omkring 1758/59 åter tar fart, är Per Brant redan en bifigur som inte längre tar aktiv del.

Desto mera drar källmaterialet uppmärksamheten till Per Brants musikpedagogiska insatser: till de »Inrättningar» han begynt och sökt fullfölja »till Kongl. HofOrquestrens och Svenska Ungdomens inöfwande i *Musiquen*». ⁷³ Man erinrar sig både kavaljerskonserterna — den »musikaliska akademien» — från 1738 och uppslaget om ett musikaliskt seminarium (som sedermera skulle ges en konkretare utformning av efterträdaren Uttini). ⁷⁴ Man erinrar sig att han kunde räkna själve Patrik Alströmer bland sina lärjungar, sannolikt också många andra burgna amatörer, vilkas elevskap vi nu inte kan belägga. Den återblickande kommentaren från 1765 att åtskilligt »undervisande och handledande» bedrivits, som »aldrig kostat hwarken Kongl. Hofwet el[le]r *Publicum* en enda halföre» verkar i princip övertygande. Låt vara att hovkapellet av olika skäl — inte minst myndigheternas nonchalans — befann sig i en vågdal under 1760-talet och att den viktigaste förstärkningen skett genom import av utländska orkestermusiker: utan Brants medverkan skulle säkerligen broarna mellan Romans första uppbyggnadstid intill mitten på 1740-talet och den gustavianska erans musikodling ha varit ännu bräckligare.

BILAGOR

Expertutlåtanden av docent Sten Malmström rörande Brants oden och en kantattext

Bilaga I

Brants två oden tillhör en för 1700-talet karakteristisk genre, det »philosophiska» (reflekterande-didaktiska) odet, som utvecklar ett abstrakt tanketema i en rad strofer, ofta med antitetisk tankelinje (gärna markerad av strofinledningar såsom

⁷³ Brants Memorial 28.1.1765.

⁷⁴ Jfr E. Sundström, op. cit., STM 1963, s. 63–65.

»Tvärt om», »Men», »Dock» osv.). *Ode öfver Lyckans Skiften* är avfattad i den 10-radiga strof (med rimflätning ababccdeed) som 1700-talets tankediktare brukade använda i oden. Till genren och tiden hör t. ex., att man hänvisar till några stora föredömen; så gör också Brant, men effekten blir rimligtvis något mindre när han inte namnger någon av de »Höga Själär» som skall tjänstgöra som manande exempel. Motsättningen mellan den falska ära som följer med Börd och Guld och Lycka, och den sanna äran, som är dygdernas följeslagare, är commune bonum i tidens poesi; så också människoidealet av ett »stadigt sinne» och »ömhet» mot nästan. Bildspråket är — såsom i tidens reflexionspoesi i allmänhet — föga konkret och originellt. Ode öfver Lyckans Skiften avslutas med ett par mer utförda bilder, belysande den dygdiges vanskliga men orubbliga väg till det himmelska målet:

Som Floden sig i bukter Kröker
Förrn hon i Hafwet utlopp når:
Men, på sin väg, hon Wattnet öker,
Som Hafwets Wattn öka får:
Så dygden ock, wäl motstånd finner;
Men äntlig Hon til Målet hinner,
Sen pröfwad dubbel Glantz hon fått.
Hon Örnen lik, som ej förskräckes
För Duden-blixt: Ej kosan sträcket
Förrn Hon till Himla-hwalfet gått

Det må tjäna som ett tecken på det formelbundna inte bara i Brants oden utan överhuvudtaget i tidens diktning, att fru Nordenflychts Ode öfver et Godt Hjerta (tr. i Våra försök 3, 1755) likaledes avslutas med en längre flod-liknelse, som illustrerar det goda hjärtats segrande lopp och dess rena klarhet: »Så, när en flod från högden hastar / Och rödjer väg i grus och sand; / Hans strida forss, det wrak förkastar, / Som nalkas till hans klara strand. / Här, nögd han sin förfriskning njuter. / Den ström hans rena källa gjuter, / I loppet skäras mer och mer ...». — Örn-liknelsen hör likaledes till tidens stående förråd av metaforiskt stoff, förtecknat t. ex. i Abraham Sahlstedts Sinnebildskonsten (1758). Sahlstedt upptar (s. 189) emblemet »En Örn midt i blix och Ljungeldar», med texten: »Hvarken skada eller förskräcka de mig». Och fru Nordenflychts poem »Öfwer en devise: en örn, som far åt solen» (i: Saml. skr. utg. av Sv. Vitterhetssamfundet, I, s. 260) utnyttjar örnens flykt som sinnebild för det »höga» sinnets lyftning mot sitt himmelska ursprung.

Den *apostroferande* form, som Brants delvis genomfört i *Ode öfver Upriktighet*, hör likaledes till tidens ode-stil; man kan jämföra t. ex. med inledningsstrofen till fru Nordenflychts Ode öfver et Godt Hjerta: »Du himla skatt! som allmänt dyrkas ... Godt Hjerta! hvarmed alla pråla: / Jag vill din art, dit lynne måla ...». Det svarar ganska nära mot Brants — visserligen betydligt mer prosaiska — ord till upriktigheten: »När Du för Allom nödig är: / Så torde ej onyttigt wara / At, af din' Egenskaper rara, / Förnyad tanka jag begär.» — Det kan tilläggas att vissa formella egenheter (en elision såsom »din' Egenskaper»; »inkongruenta» ord-

betoningar som »högåktning», »hårdhjärtad») också är vanliga i samtida poesi. Brants poem är väl varken bättre eller sämre än vad tidens rimmare i genomsnitt kunde åstadkomma.

Bilaga II

Om Brants bevarade oden utgör övningar i en karakteristisk tidsgenre, det reflekterande-didaktiska odet, så hör Cantatan hemma i en annan tidsgenre: det är ett hyllningsode i tidstypisk hyperbolisk stil. Man torde göra klokt i att inte utan vidare tolka hyllningens översvallande ton som ett personligt vittnesbörd. Om man vill ha bevis för den hyperboliska devota hyllningens konventionella karaktär, kan man bara läsa i fru Nordenflychts dikter »Till kungliga personer» (Svenska Vitterhetssamfundets utgåva, del II s. 1 ff.; dikterna är från 1740- och 50-talen). Där läses t. ex. följande tirad till Konungen: »Den högste har jag ren anropat, / Med mina suckar öfwerhopat, / och se! han gaf mig swar, / At du hans nådemedel war» (märk accentueringen »anrópat,» vanlig i tidens tvåstavelsetaktiga vers; kantat-textens »Inplánta», »upvärmt» osv. vittnar alltså inte om någon speciellt hög grad av versteknisk tafatthet). I Nordenflychts »Sveriges tillkommande lycksalighet och flor ...» (a. a. II, s. 4) återfinnes sol-liknelsen från Cantatans Duett (och dessutom en adjektivform på -er svarande mot Cantatans »en glader plickt»): »... men, Prints! Du är för oss ... Liksom en morgon-Sol på mörker Himmel rinner, / Och oförmodligt snält i klara strålar brinner». Den *apostroferande* karaktären, som i hög grad präglar kantat-texten, hör till hyllningsodets typiska stildrag; så t. ex. utropar fru Nordenflycht i dikten »Wid Deras Kongl. Högheters ... Höga biläger ...», med apostrofering av den kungliga kärlekselden: »Dyra Eld! förutan like / Som mångfaldig werkan har, / Lycklig gör du Land och Rike / Och förnögd vårt Hjelte-Par / ... Hon, som warit Preussens Prål, / Och nu blir de Swenskas Smycke, / Förer i sin ögons strål: / Något mer, än mänskligt tycke;» (märk rimmet »smycke-tycke» som återfinns i kantaten). Vad fraseologi och ordformer beträffar återfinnes t. ex. kantatens »silverhår», och »ögnestenaar» och böjningsformen »lycko» i fru Nordenflychts hyllningsdikter. Kantat-textens versmått är också föga originella. Alexandrinen (recitativ) är självfallet tidstypisk, och de övriga versmåten, fyrfotad troké i ariorna och fyrfotade jamber i »Coro (å 4)», finns i ovanstående citatsamling från fru Nordenflycht. Till och med liknelsen med guldet från det bibliska Ophir hämtar material från ett konventionellt bildbestånd; bilden finns ännu i den unge Stagnelius' i 1700-talsdiktningen skolade poesi. (Sv. vitterhetssamfundets utgåva I s. 26). Ovanstående torde vara tillräckligt för att visa det formelbundna i kantattexten. Eftersom också Brant-odena är starkt konventionella (se s. 15, 16, 44) är en attribuering på stilistisk grundval knappast möjlig, men det finns, såvitt jag kan se, inte heller någonting som talar emot att odenas författare också skulle ha skrivit kantatens text.

Notes on Per Brant II

The first section of these notes (published in STM 1963, pp. 5–32) was devoted to Brant's background and career. The present section takes up Brant's personality and his role in the musical life of Stockholm. The musical works associated with his name will be dealt with in a third and final section.

It would seem desirable to get an idea of his personality to provide, among other things, a basis for judging to what extent we may believe Brant's own statements concerning his activities. This task is a difficult one, however, not only because of the restricted and partially contradictory nature of the available sources, but precisely because such a large proportion comes from Brant himself.

According to a letter from J. Miklin to Abr. A-sson Hülphers (1772), Brant had "a statesman's brains and wrote a splendid hand". We know the latter (see STM 1963, p. 31, and Be&DaHN); there also seem to be good grounds for assuming that Brant possessed gifts of a general nature as well, and that he had managed to acquire a certain education, including some knowledge of foreign languages. His feeling for literary style is apparent not only from his correspondence with various authorities and private persons, but also from some poems ("Odes") which have come down to us, and which he sent to Patrik Alströmer in 1765. They are stated specifically to be merely samples of an output of lyrics, the extent of which remains unknown, however. The poems are typical of their time, conventional, but not lacking in ability. In the letters and other communications his style fluctuates between sober bureaucratic prose, elegant flattering phrases strewn with foreign borrowings, and chatty humour.

A darker side of Brant's existence is represented by his perpetually bad economy. See STM 1963, p. 32 for the reasons for this; at all events we cannot help suspecting him of living a somewhat Bohemian life. Brant seems to have had a rather complex character: enthusiastic and ambitious, resourceful and Bohemian, relatively honest yet shrewd, a good father and a wastrel—none of these contradictory epithets seems out of place in a sketch of his character as we can judge it.

There are some important facts about Brant the musician in J. P. Hallardt's dictionaries of music, written in the 1770's and 80's (Mss. now in MAB). From these sources we learn i.a. that the violin was Brant's only instrument, that he "had a strong and penetrating bow" and "played very clearly". He preferred to play pieces by Corelli and Tartini and especially Geminiani but avoided "difficult passages". In fact Hallardt's portrait of Brant seems to be dominated by the feeling that the latter was averse to novelties and that his "way of playing stopped developing" after a while. The fact that Brant had not had tuition from a "foreign virtuoso" is cited as an important reason for this. It is interesting to note that, as far as Hallardt knew, Brant "did not devote himself to composition, save for a few trifles ('handpiecer')".

We have relatively few data on the part Brant took in Stockholm's concert life. Several facts have been presented by P. Vretblad, T. Norlind & E. Trobäck

and in works by S. Walin. It will, however, probably be impossible to construct a complete picture without extensive new research into the musical activity of the epoch. In this section of the notes we can only include a few remarks to supplement previous investigations concerning Brant himself.

Much would seem to indicate that Brant's part in Stockholm's concert life became really important only in conjunction with the subscription concerts which came into existence in 1738. (The claim that he had arranged "the first private concerts" as early as 1728, i.e. at the age of 14, is to be found solely in a communication from Brant himself.) An important source of information on the 1738 concerts is a diary entry by the nobleman Axel G. Reuterholm (this source has been indicated and to a certain extent used by S. Walin, quoting from H. Schück's edition). From this we can ascertain the names of several of the musicians, together with the fact that the concerts—called *L'Academie de Musique*—were financed by 'subscription' of 170 copper 'dalers' per person, and that they were held in "Löwen's house". Three items of information are of interest in this connection: (a) the performers; (b) the question of who initiated the venture, together with its organisation and finance; and (c) the premises.

(a) The activities were run in 1738 by a group from the cream of the nobility, most of them young officers, aged between 16 and 24, in cooperation with some of the court musicians, among them Brant. Reuterholm lists thirteen noblemen and speaks of "many others", giving also the names of two court musicians and "a few others". It is reasonable to assume that the group consisted of an orchestra of about 30 members, mostly amateurs.

(b) Brant claims to have started the activities himself but without ever receiving payment for this; on the contrary, when the concerts were suddenly discontinued in 1743, he was in debt. But Reuterholm surmises and Brant confirms that the subscriptions served not only to pay bills for rent, light, firewood, and the caretaker, but also to pay the royal musicians. It seems hardly likely that Brant would have been the only one to go without his share. It is impossible to know who really took the initiative. But it is extremely interesting to note that a group of good amateur musicians grew up within the Stockholm nobility a decade after J. H. Roman had succeeded to the post of Master of the King's Music in 1727. This fact must be a direct or indirect result of Roman's pedagogical activities. He was, as we know, Brant's teacher as well: the latter called Roman "his father". The subscription concerts continued until the autumn of 1741. From 1740 onwards they were held elsewhere, in the large debating chamber of the so-called "Bondeska Palatset", which in those days served as the town-hall. They were discontinued late in the autumn of 1741 for nearly one year owing to the death of Queen Ulrika Eleonora (in this connection VrK is incorrect), were resumed in January 1743 but "forbidden" not long afterwards according to Brant, the reason being unknown. Much seems to point towards the fact that both the organisation and the economic responsibility devolved more and more on Brant after a while; in this case the (perhaps only apparent) contradictions between Reuterholm's notes of 1738 and what Brant writes about the matter in 1743 are removed.

c) 'Lövens hus', is not among the well-known traditional names of patrician

houses in Stockholm, but the building can be identified: it is situated in Stora Nygatan in the old city and is better known as the Schönfeldt Palace. (Since then it has housed the Royal Swedish Academy of Sciences, and other institutions.) The large state room, probably fitted up at the beginning of the 1680's was one of the largest halls in Stockholm, the assembly hall in the House of Nobility ('Riddarhussalen') excepted, and certainly well suited for concerts. (See picture.)

There are relatively few data available on Brant's activities after 1743. They are dealt with in this paper in chronological order. In 1748, Brant was in charge of the music performed at the inauguration of the royal orders instituted that year on the initiative of King Fredrik I. In 1752 he put together the music to a pastoral play ("Herdespel"), performed at Drottningholm's Palace on the occasion of the King's return from a journey in Finland. The text is by the poet-laureate Olof Dalin, the music taken from various sources (amongst others Roman and C. H. Graun). Together with the music to this pastoral play (preserved in MAB) there is a copy by Brant of the five Chinese tunes published in Du Halde's "Description ... de la Chine" of 1735, together with a transcription of them with an unfigured bass line. These have nothing to do with the pastoral play; on the other hand, they were most probably used on Queen Lovisa Ulrika's birthday in 1753, when her consort presented her with a small Chinese house, the modest predecessor to the Chinese Castle at Drottningholm. (The Queen herself has described the occurrence in a letter in French, see p. 36.) These Chinese tunes, later to become so famous, had probably not been used in serious music before.

In 1754, a New Year's cantata with text in Swedish was composed and (presumably) also presented at the Swedish court. The source material to the music is now included in the J. H. Roman collection (MAB); however, I have shown elsewhere that neither source data nor stylistic criteria point to Roman as the composer of the work. Both score and parts exist in Brant's hand; the name of the composer is not given. This means that Brant has to be considered as one of the possible composers. (More on this subject in a further part.) In any case, it is not out of the question that Brant, who had already written "odes", wrote the text of the cantata, which is a conventionally devout tribute to the royal family.

From 1756 dates a notice which shows that Brant was commissioned by a brewer to organise a performance in one of the city churches; we notice that Brant had in this case reckoned with a quite considerable additional income (1,770 copper 'dalers') and that he wanted to reduce a debt to the brewer by this means. From the same year we have details of a project concerning the royal musicians' participation in services of worship in Riddarholms Church, the outcome of which is unknown. The Master of the King's music who had been 'disgraced' in 1756 is not named in this connection, and the sources are almost completely silent concerning Brant after that time. In point of fact he remained on the payroll until his death; in 1765, however, he mentions that he has recently been 'released' from his situation (see pp. 11 f.), a surprising statement that is not confirmed elsewhere in the sources.

The main features of Brant's role in the musical life of Stockholm between 1730 and 1770 can be summarised as follows: until J. H. Roman's second journey abroad in 1735-37 the latter and not Brant would seem to have taken the initiative in the more important activities and been in charge generally. Brant's most active period occurs from 1738 to 1743. Thereafter the initiative is soon taken by the ducal orchestra, which had recently been brought to Sweden by the Crown Prince Adolf Fredrik of Holstein-Gottorp, and which was in all probability superior to the home forces. In the 1750's concert promotion suffered a certain decline, to judge from the contemporary newspaper reports. This can perhaps be linked both with the accession of 1751 and other political happenings and also with the new enthusiasm for opera in Queen Lovisa Ulrika's circle. When the concert activities get under way again around 1758/59, Brant is relegated to playing a mere subsidiary role. Lastly it should be stressed that during this whole period, Brant made an important contribution to the musical life of Stockholm as a teacher, as is confirmed also by a recently discovered source, dating from 1765; see above pp. 7-12.

Translation by Brian Willson